

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

**PRÁVA A POVINNOSTI RODIČOV A ICH REFLEXIA V SPOLUPRÁCI RODINY
A ŠKOLY**

Študijný program: Pedagogika

Školiace pracovisko: Katedra pedagogiky. PF UKF

Školiteľ: prof. PhDr. Viera Kurincová, CSc.

NITRA 2010

Patrik Lukáč

Ďakujem môjmu školiteľovi práce

Prof. PhDr. Viere Kurincovej, CSc.

za cenné rady, odborné usmernenie, podporu a pomoc, ktorú mi poskytla pri

vypracovaní bakalárskej práce

ABSTRAKT

Lukáč, Patrik: Práva a povinnosti rodičov a ich reflexia v spolupráci rodiny a školy.
[Bakalárska práca] – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Pedagogická fakulta;
Katedra pedagogiky.- Školiteľ: prof. PhDr. Viera Kurincová, CSc. Stupeň odbornej
kvalifikácie: Bakalár(Bc.).-Nitra:PF,2010.45s.

Bakalárska práca má teoretický charakter. Bakalárska práca je členená do troch kapitol.
V prvej kapitole sú analyzované pojmy rodina a jej typy, typy rodičov a uplatňovanie
výchovných druhov štýlov, zaoberá sa školou ako sekundárnym výchovným činiteľom a jej
postavením v spoločnosti. V druhej kapitole sú analyzované práva a povinnosti rodičov u nás
a v zahraničí a vymedzenie školskej a rodinnej legislatívy. V tretej kapitole sú analyzované
teoretické východiská spolupráce rodiny a školy a angažovanosť rodičov v škole pomocou
foriem spolupráce.

Kľúčové slová:

Rodina. Rodičia. Škola. Legislatíva. Práva rodičov u nás. Práva rodičov v zahraničí.
Spolupráca rodiny a školy. Formy spolupráce.

ABSTRACT

Lukac, Patrik: Rights and duties of parents and their reflection in the cooperation of family and school. [Thesis] - Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Education, Department of Education .- Supervisor: prof. PhDr. Kurincová Viera, PhD. Level of qualification: Bachelor (Bc.) .- Nitra: PF 2010.45s.

Labour is theoretical in nature. The thesis is divided into three parts. The first part analyzed the concepts of family and types, types of parent education and application of types of styles, deals with the school as a secondary educational leaders, and its position within the company. The second section addressed the rights and duties of parents in our country and abroad and the definition of school and family law. The third chapter Theoretical basis of cooperation and family education and involvement of parents in school through forms of cooperation.

Keywords:

Family. Parents. School. Legislation. The rights of parents with us. The rights of parents abroad. The cooperation of family and school. Forms of cooperation.

ÚVOD	7
1 NAJVÝZNAMNEJŠIE ZÁKLADNÉ INŠTITÚCIE VÝCHOVY DIEŤAŤA	9
1.1. Rodina ako primárna výchovná inštitúcia	9
1.2. Rodičia ako primárni vychovávateľia dieťaťa	19
1.3. Škola ako sekundárny výchovný činiteľ a jej edukačné prostredie	24
2 PRÁVA A POVINNOSTI RODIČOV	31
2.1. Všeobecné vymedzenie práv a povinností	31
2.2. Legislatíva a vymedzenie práv a povinností rodičov	33
2.2.1 Zákon o rodine SR	33
2.2.2 Školský zákon SR	34
2.3. Práva a povinnosti v zahraničí	39
3 SPOLUPRÁCA RODINY A ŠKOLY	40
3.1. Teoretické východiská spolupráce rodiny a školy	40
3.2. Formy spolupráce	45
ZÁVER	48
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	51
PRÍLOHY	54

0 ÚVOD

Rodina je prvým miestom pre prvé kontakty s okolím, či prostredím. Považuje sa za primárnu sociálnu skupinu, pretože vzťahy medzi členmi rodiny determinujú interakciou, to je vzájomným pôsobením, vedomím súdržnosti a spolupatričnosti. V rodine by sa dalo povedať, že tam vzniká tzv. proces socializácie, to znamená, že z bytosti biologickej sa stáva bytosť spoločenská. Pre dieťa je dôležitá úplná láskavá akceptácia, ktorá vytvára predpoklad na utváranie zdravého sebavedomia dieťaťa a primeraných vzťahov medzi ľuďmi. V rodine sa stretáva dieťa s autoritou otca a matky. Z toho pohľadu sú dôležité dôveryhodné vzťahy medzi rodičmi navzájom, medzi deťmi navzájom, rodičmi a deťmi. Spôsob akým rodičia svoju výchovu uplatňujú závisí od mnohých faktorov. Zodpovednosť, ktorú rodičia prejavujú vo výchove svojich detí sa naplňa v dodržiavaní a uplatňovaní rodičovských práv a povinností.

Vstupom dieťaťa do školy získava nové kontakty a spoznáva nových ľudí a to učiteľa, kde zastupuje rodičov v škole a je pre ňo tak povediac druhou autoritou po rodičoch. Školské prostredie je miesto, kde rodičia môžu navštevovať svoje deti a tak ísť do priameho kontaktu s učiteľmi. Môžu sa tu plne aktivizovať a prostredníctvom neho vznikajú rôzne združenia a asociácie pre rodičov a učiteľov, ktoré sú potrebné pre dobré kontakty a vzťahy medzi nimi. Škola ako sekundárny výchovný činiteľ nedokáže plniť všetky úlohy bez spolupráce rodiny. Významne vplyva na zdravé formovanie dieťaťa. Veľkým spoločným cieľom tejto spolupráce je vychovať človeka harmonického a všestranného.

Škola sa považuje za sekundárny výchovný činiteľ a to z toho dôvodu sekundárny, pretože sa vyznačuje skôr náhodnými kontaktmi, ale pre dieťa tvorí veľmi dôležitá, pretože dochádza k uspokojovaniu sociálnych potrieb. Dobrá spolupráca skutočne pozitívne vplyva, pretože zvyšuje motiváciu k učeniu sa a vznikajú dobré vzťahy medzi učiteľmi a deťmi. Vstupom dieťaťa do školy vzniká kontakt rodič- učiteľ, čo je prvým krokom k spolupráci.

V prvej kapitole sa zaoberáme rodinou ako primárnou výchovnou inštitúciou aký ma vplyv na formovanie dieťaťa, jej zloženie, rozdelenie rodín plnenie funkcií v rodine, prečo vznikajú konflikty a čo je ich dôsledkom. Ďalej uvádzame kto sú rodičia, aké majú postavenie v rodine a vplyv na svoje dieťa, uplatňovanie niektorých konkrétnych výchovných štýlov, rozdelenie rodičov podľa niektorých autorov. Ďalej spomíname školu ako sekundárny výchovný činiteľ, jej uplatnenie v spoločnosti. Zaoberáme sa funkciami školy.

V druhej kapitole sa venujeme právam a povinnostiam rodičov kde sme v prvom rade vymedzili všeobecne individuálne a kolektívne práva. Zameriavame sa na legislatívu, kde sme

spomenuli zákon o rodine. Spomínajú sa tu rodičovské práva a povinnosti, ktoré by si mali rodičia plniť voči svojmu dieťaťu. Hovoríme o vzniku rôznych asociáciách a združeniach na SVK a v zahraničí. Táto téma o rodičoch ma automaticky zaujala. Práca je spracovaná na základe domácej, zahraničnej literatúry. Boli používané pedagogické slovníky, monografické práce, slovníky a štúdie z časopisov.

1.Najvýznamnejšie základné inštitúcie výchovy dieťaťa

1.1.Rodina ako primárna výchovná inštitúcia

V priebehu života jednotlivec prechádza rôznymi inštitúciami, prichádza do kontaktu s množstvom ľudí, s ktorými si vytvára vzťahy a ktoré na ňho pôsobia. Zo všetkých však najpodstatnejší, najhlbší vplyv zanecháva rodinné prostredie a rodičia ako prví a celoživotní vychovávateľa.

Význam rodiny dokumentuje i to, že existuje veľa vied, ktoré sa rodinou zaoberajú. V tejto práci nás bude rodina a rodičia zaujímať najmä z hľadiska pedagogického, psycho-sociálneho a právneho.

Rodina založená manželstvom je základnou bunkou spoločnosti. Spoločnosť všetky formy rodiny všestranne chráni(Zákon o rodineč.36/2005Z.z. a o zmene a doplnení niektorých zákonov,s.17)

Pôvodný význam slova rodina bol úplne iný. Bola to nejaká domácnosť, ktorú tvorí spoločenstvo ľudí. Toto spoločenstvo ľudí býva v jednej domácnosti pod jednou strechou a podriaďuje sa bezprostredne jednej autorite tzv. hlave rodiny. Dnešná doba si predstavuje pod modernou rodinou monogamickú rodinu, ktorá je charakteristickou, prirodzenou a prevládajúcou formou rodiny. Je to teda domácnosť tvorená párom muža a ženy s ich deťmi(Možný,I.,1990,s.17-18).Pojem rodina môžeme charakterizovať pomocou 4 základných komponentov a to:

1,Štruktúra rodiny: zloženie prvkov (členov rodiny) systému, ich charakteristiky, vzájomné väzby a pozície, ale aj organizovanosť rodiny, aliancia, hierarchia vrátane rozdelenia kompetencií. Tiež zahrňuje hranice medzi systémami a subsystémami, to je generačné a osobnostné hranice vnútri rodiny, kvalitu a mieru prepojenia rodiny širšou rodinou a komunitou.

2,Intimita: dôraz je kladený na emočné a citové väzby ako sú pocity a vedomie vzájomnej blízkosti, prejavy záujmu a vrelosti, kohézii, podporu a vzájomnú závislosť, pocity a vedomie vzájomnej blízkosti. V rodine je intimita manželská (vrátane eroticko-sexuálna),rodičovská prípadne súrodenecká.

3,Osobná autonómia: rozdeľovanie medzi členmi, kde je dôležitá kvantita a kvalita, vrátane detí ako je každý člen rešpektovaný ako jedinečná ľudská bytosť, aký má priestor podporovať rozvoj vlastnej osobnosti, svojej identity, svojich záujmov a dispozícií.

4, Hodnoty a postoje: tvorí ich životné hodnotové usmernenie – usilovanie rodiny smerujúce v danej etape jej vývoja. V začiatkových etapách vývoja rodiny je predovšetkým o hodnotovej orientácii a preferácii rodičov- manželov. Môžu byť identické alebo rozdielne.

S tým súvisí i vzájomné očakávanie jedného člena rodiny od druhého a tiež očakávanie od súžitia v rodine a manželstve. (Plaňava, I., 2000, s. 74-75).

Rodina je prvým sociálnym prostredím, do ktorého sa dieťa narodí. Rodina je významným socializačným a výchovným činiteľom. Podľa J. Hroncovej (2004) je rodina charakterizovaná týmito znakmi :

- rodina je spoločensky schválenou formou stáleho spolužitia
- rodina sa skladá z osôb, ktorí sú navzájom integrovaní manželskými, pokrvnými alebo adoptívnymi zväzkami
- členovia rodiny žijú obyčajne skôr pod jednou strechou
- členovia rodiny spolupracujú medzi sebou v rámci spoločensky uznávanej deľby úloh, kde jedným z najdôležitejších z nich je výchova a výživa detí
- členov rodiny možno určiť spoločensky uznaným spôsobom príbuzenstva a pôrodu

Rodina je prvým prostredím, v ktorom sa u dieťaťa vytvárajú hypotézy na jeho budúce partnerské a manželské spolužitie a na plnenie rodičovskej role. Na rozdiel od ústavnej výchovy nebýva často plánovaná a jej úlohy a ciele mnohí rodičia realizujú skôr intuitívne než uvedomele a zámerne. (Bujnová, E., 2005, s. 102). Rodina je špecifická aj tým, že sa v nej vzájomne a nerozlučiteľne dopĺňajú vzťahy formálne a neformálne. Teda môže byť :

-neformálnou skupinou- prevládajú tu vzťahy lásky, pomoci, sympatie, prípadne iných vzťahoch lásky, sympatie prípadne i na vzťahoch menej pozitívnych, pre ktoré je však dôležité, že si ich vytvárajú a upravujú členovia rodiny zvnútra, samostatne

-inštitúciou- formálne vzťahy sú právne (ale aj kultúrne a nábožensky), ktoré sú prispôsobené určitým normám. Jednotliví členovia rodiny tu majú svoje práva a povinnosti, ktorých neplnenie môže byť sankcionované (Bujnová, E., 2005, s. 37).

Rodina má medzi výchovnými činiteľmi významné postavenie. Charakteristické je to tým, že dieťa v rodinnom prostredí získava prvé úsudky na svet a život, trávi tu značnú časť svojho života. Ako každá iná inštitúcia prešla historickými vývojom. Na existenciu rodiny vplýva celý súhrn činiteľov ako sú: fyzická zrelosť, zdravotný stav, ekonomické a materiálne

podmienky, sociálne prostredie, sexuálna zhoda a podobne. Veľmi dôležité sú aj psychické činitele, ktoré ovplyvňujú úspech, respektíve neúspech manželstva ako:

-typ spoločníkovej osobnosti(agresívny, neurotický, introvert, extrovert)

- mať svoje hľadisko k svojmu a opačnému pohlaviu

-vzájomná láska(zrelá, vysnívaná, falošná)

-vzájomné prijatie v rôznych životných situáciách

-vzájomné porozumenie

-vzájomná spôsobilosť dohodnúť sa medzi sebou

-plnenie cieľov manželstva(Kominárec,I.,Šuťáková,V.,Dargová,J.,1993,s.58-59)

Rodina sa uvádza aj ako spoločensky schválená forma stálego spolužitia osôb, ktorí sú spojení manželskými, pokrvnými a adoptívnymi zväzkami. Väčšina z nás si predstaví pod pojmom rodina jej najrozšírenejšiu formu, tzv. základnú rodinu, ktorá je tvorená manželským párom a deťmi.(Prevendárová,J.,1995,s.5).

Rodina je základnou spoločenskou inštitúciou a prvým najbližším životným priestorom pre dieťa, priestorom, ktorý zásadným spôsobom ovplyvňuje všetky stránky jeho osobnosti. Je primárnou sociálnou skupinou, ktorá:

- od ranného detstva ovplyvňuje vývoj dieťaťa v jeho najcitlivejších obdobiach
- uspokojuje základné psychické potreby dieťaťa, citovou väzbou vstúpuje dieťaťu základné citové modely, modely správania, ktoré si odnáša do ďalšieho života
- svojou výchovnou funkciou podporovať dieťaťu pri vytváraní osobného a osvojovania si spoločenského systému hodnôt
- je modelom interpersonálnych vzťahov, ktoré si dieťa prináša do samostatného života

Vo svojich rozličných podobách predstavuje najstaršiu podobu ľudského spolužitia.

Rodina predstavuje základnú spoločenskú bunku nevyhnutnú pre optimálny vývin ľudského jedinca, ktorá v rozhodujúcej miere určuje ako sa jeho genetický, biologický, psychický, sociálny, duchovný alebo rastový potenciál začne a v horizonte budúcnosti bude môcť vyvíjať. Rodinné prostredie tak právom patrí k určujúcim základným vplyvom každého života.(Vlčková,M.,2001,s.33).

Rodina je aj skupina ľudí so spoločnou históriou, súčasnou realitou a budúcim očakávaním vzájomne prepojených transakčných prevodových vzťahov. Členovia sú často viazaní manželskými zväzkami, hereditou a adopciou alebo spoločným usporiadaním života v určitom úseku ich životnej cesty.(Sobotková,I.,2001,s.22).

Rodina ako organizácia a celok tvorí systémové charakteristiky, ktoré sú charakterizované takto:

- rodina tvorí zloženie, nový celok, kde viac súčet jeho častí je nová kvalita
- rodina je sociálna štruktúra, predstavujúca systém ľudí, ktorí sú v neustálom vzájomnom pôsobení
- sústava rodiny sa skladá z prvkov, ktoré sú spájané do subsystemov a každý z nich má osobitnú funkciu (úlohu).
- základným cieľom rodiny ako systém je mať o udržanie rodiny homeostázy, teda rovnováhy
- vzájomné pôsobenie medzi prvkami systému majú cirkulárny charakter (Oravcová,J., Ďuricová,L.,Bindasová,B.,2007,s.50-51)

Rodina je pre dieťa prvým vzorom spoločenského kontaktu, ktorý sa vytvára vlastným spoločenským životom. Dieťaťu v predškolskom veku sa hlboko vryvajú do pamäti obrazy správania sa otca k matke a naopak, vyžadovanie vzájomného správania sa detí k sebe a správania sa rodičov k deťom. Takéto utvárajúce vzťahy pôsobia ako vzor, ktorý je vtedy silnejší, čím dôvernejšie a pevnejšie sú väzby dieťaťa ku všetkým členom rodiny. Rola otca- manžela a rola matky- manželky sa stáva príkladom dieťaťu na celý život. Rodina by mala dieťa povzbudzovať v jeho psychických pokusoch o autonómiu a nepotláčať ich. Lásavý prístup rodičov bez zbytočných príkazov a zákazov, priateľstvom, čestným a spravodlivým konaním, vyrovnanosťou a schopnosťou pochvaly a uznania zo strany rodičov sa dosiahne úcta k sebe samému a úcta k rodičom(Tamášová,V.,1997,s.-46-47).

Na rodinu sú kladené viaceré dôvody, ktoré sú potrebné na skúmanie rodiny:

- je priestorom, zabezpečujúci osobnú rovnováhu a celistvosť, neporušenosť pre väčšinu ľudí
- rodina je špecifická a ničím nenahraditeľná hodnota a kvalita ľudského života
- prostredníctvom rodiny jedinec nachádza svoju osobnú, skupinovú a národnú totožnosť
- v rodine svoj existencionálny sociálny stupeň má práve biologická pokrvnosť
- socializačné a výchovné prostredie rodiny nedokáže nahradiť žiadna iná sociálna inštitúcia (Kurincová,V.,in:Gogová,A.-Kročková,Š-Kurincová,V.,1995,s.97)

Každá rodina si vytvára svoje vlastné zvyklosti, rituály a tradície. Členovia rodiny žijú v spoločnej domácnosti, ktorí sú v každodennom kontakte, v ktorom sú osobné vzťahy a citové putá, ktoré sa nás osobne dotýkajú. Je najstaršou spoločenskou inštitúciou, ktorá vznikla z prirodzeného pohlavného pudu a hlavne z potreby ochraňovať, učiť, vzdelávať

a pripravovať pre život svojich potomkov. Je aj miestom, kde vzniká život, formuje sa charakter človeka, ale sa aj osvojujú hodnoty ako najcennejšiu ľudskú kapacitu.(Kasanová,A.,2008,s.47).

Rodina predstavuje pre súčasného človeka vrátane rodičov symbol stálosti a nepochybnosti. Do spoločného základu v hodnotovom systéme rodín na SVK patria hodnoty zdravie a život, rodina, povolanie a práca, zdravé prostredie, spravodlivosť, medziľudské vzťahy, materiálne podmienky, láska a sloboda. Rodina je nenahraditeľná pre zdravý vývin, výchovu, socializáciu dieťaťa. Je rovnako potrebná pre zmysluplný život jej dospelých členov. Súčasný racionálny človek túži po istote a bezpečnom citovom zázemí, ktoré i dnes môže poskytnúť len rodina.(Potočárová, M.,1999,s.212-213).

Rodina je základná spoločenská skupina spojená putami pokrvného príbuzenstva a manželstva, prítomná v každej spoločnosti. Naša kultúra chápe pod pojmom rodina ako spoločenstvo, ktoré je založené na sexuálnom spoložití rodičov, legitímnej produkcii potomstva, starostlivosti o deti a ich výchovu a ekonomickej spolupráci a podpore členov rodiny. Za hlavnú úlohu rodiny sa pokladá rodenie detí, ich zabezpečenie, opatera a starostlivosť o ne a výchova. Rodina je ekonomickým útvarom, ktorý v spoločnej domácnosti zaobstaráva prostriedky nevyhnutné na prežitie(potravu, odev, obuv, obydlie...)(Beňo,M.,2006,s.17).

Rodina sa vníma ako takmer absolútny, dokonalý pedagogický model optimálnych podmienok výchovy, ktorý je charakteristický symbolom súdržnosti, tepla, vzájomného chápania, porozumenia, spolupráce, vzájomného rešpektu i rešpektu k jej zakladajúcim členom- matke a otcovi. Láska je v rodine osobitne dôležitá a má svoje osobitné prejavy. Základ rodinnej lásky predstavuje materinská láska, ktorá sa prejavuje vzťahom matky-rodíčky k deťom. Rodina voľne rozhoduje súborom neformálnych hodnôt či noriem spoločných pre jej členov, ktoré im umožňujú spoložitie i vzájomnú spoluprácu. Rodina je nositeľom a zdrojom sociálneho kapitálu, ktorý ju môže významným spôsobom zvýhodňovať v živote a v práci, môže jej prinášať sociálny úspech, sociálny status a je zdrojom jej rozvoja aj vo výchove detí. Hoci podstata rodiny od jej vzniku sa zachováva, obmedzenia jej existencie sa menia. Tieto zmeny vonkajších a vnútorných podmienok života rodiny významným spôsobom ovplyvňujú štruktúru, veľkosť, funkcie, sociálny kapitál i ostatné dimenzie rodiny. (Beňo,M.,2006,s.18-19).

Rodina predstavuje základný faktor demografického vývoja (rodinný cyklus viazaný na biologické fázy od narodenia po smrť), sociálnej štruktúry (sociálnu štruktúru tvoria siete vzťahov rodín než jedincov), ekonomické (rodiny plnia ekonomické funkcie, sú

hospodárskymi domácnosťami) i kultúrne (diferencovane reprodukovujú základné normy, hodnoty ,kultúrne vzorce spoločnosti). Pod pojmom rodina si nepredstavujeme skupinu, ktorá je tvorená formou vzťahov členov a ich organizácia, ale i inštitúciu definovanú závažným systémom usporiadaní a pravidiel súžitia).Zaisťuje kontinuálne a dekontinuitné spoločenské procesy, zabezpečuje pre jedinca i spoločnosť najzákladnejšie funkcie, sprostredkuje ich medzi individuami a celkom spoločnosti. kontroly.(Havlík,R.,2002,s.67-68).

Každý rodinný systém sa skladá z niekoľkých subsystémov, z ktorých najdôležitejší je manželský(partnerský)subsystém, subsystém rodič- dieťa a súrodenecký subsystém.

1.Manželský subsystém je základný, tvorený prostrednou rolou vo všetkých vývojových fázach životného cyklu rodiny. Aby rodina bola celkovo úspešná závisí od značnej miery na schopnosti ženy a muža vypracovať si dobre fungujúci vzťah

2.subsystém(rodič- dieťa)vzniká okamžite vznikom tehotenstva u ženy, rozširuje hranice pôvodného manželského systému. Dieťa prichádzajúce na svet znamená bohatú životnú skúsenosť, radostnú, ale to býva väčšinou obdobím krízovým. Akékoľvek neskoršie problémy v tomto subsystéme vždy signalizujú instabilitu rodiny.

3.súrodenecký subsystém- dieťa sa učí vytvárať kompromisy, učí sa spolupráci, súťaženiu, vzájomnej podpore, učí sa vyjednávať. O význame toho subsystému pre budúcnosť dieťaťa neexistuje jasná zhoda(Sobotková,I.,2001,s.25-26).

Považuje sa za najdôležitejšiu organizáciu súkromného života, založenú na manželstve a príbuzenských vzťahoch.

Život rodiny je charakterizovaný materiálno-hospodárskymi, biologickými a duchovnými (mravnými, náboženskými, právnymi, psychologickými)priebehmi.

Z hľadiska sociologického ju môžeme charakterizovať ako spoločenský útvar, malú, primárnu a neformálnu spoločenskú skupinu, kde prevažuje intimita vzájomného spolužitia a silné citové putá, vyvierajúce zo vzťahov manželských a pokrvného príbuzenstva. Rodina žije v spoločnej domácnosti, jej členovia sú v každodennom kontakte a prejavujú vzájomnú súdržnosť. Každá rodina si vytvára svoje vlastné zvyklosti, rituály a tradície(Kurincová,V., in: Gogová A.-Kročková, Š.-Kurincová,V.,1995,s.97)

Súčasná rodina je väčšinou označovaná niekoľkými pojmami ako napr.

- Nukleárna rodina, alebo jadrová
- Manželská
- Dvojgeneračná
- Intímne vzťahová

- Privátna individualizácia (Helus ,Z.,2007,s.137).

Rodina plní desať základných funkcií, ktoré tvoria rodinu funkčnú. Sú to funkcie :

- uspokojovanie základných, primárnych potrieb dieťaťa v ranných štádiách jeho života(biologické a psychické)
- uspokojuje závažnú potrebu organického príslušenstva dieťaťa: potreba domova, potreba mať matku, otca. Je základom, že sa môže integrovať- začleniť do spoľahlivých a láskyplných medziľudských vzťahov.
- poskytuje dieťaťu už od najútlejšieho veku akčný priestor, priestor pre vlastnú sebarealizáciu
- dieťa sa zavádza do vzťahu k veciam rodinného vybavenia- zariadenie domácnosti prístrojom, nástrojom, teda k hmotnému zariadeniu
- určuje prvopočiatkové prežívanie seba samého ako mužského pohlavia(chlapca) alebo dievča, teda ženského pohlavia
- dáva dieťaťu vzory a príklady, ktoré sú na ňu bezprostredne pôsobiace. Dieťa sa učí v druhom človeku vidieť osobnosť a samé túži byť osobnosťou.
- v dieťati zakladá, upevňuje a rozvíja vedomie povinnosti, zodpovednosti, ohľaduplnosti, a úcty ,čo je niečo samozrejmé.
- dáva dieťaťu príležitosť vojsť do medzigeneračných vzťahov, a potom tým hlbšie preniknúť do chápania ľudí rôzneho veku, rôzneho zloženia a rôzneho postavenia
- prostredníctvom rodičov, prarodičov, starších súrodencov, príbuzných a priateľov rodina, teda rodiny a celého príbuzenstva v dieťati podnecuje a ponúka nejakú predstavu o širšom okolíu, spoločnosti a svete.
- spĺňa prostredie, kde deti a dospelí sa môžu niekomu zveriť, očakávať múdre vypočutie, poučenie a podporu, tvorí útočisko v situáciách životnej bezradnosti (Helus,Z.,2007,s.149-151)

Spôsob spolužitia členov rodiny ovplyvňuje model rodiny, napr. Průcha-Walterová- Mareš(1995) za najbežnejší model rodiny považujú tzv. nukleárnu rodinu, ktorú tvoria najbližší príbuzní –obaja rodičia a deti.

Inú typológiu vypracoval autor O. Matoušek. Rodiny delí na nonklinické (v nich sú naplnené všetky funkcie a potreby členov) a rodiny klinické, v ktorých sú isté problémy komplikujúce spokojnosť jej členov(Matoušek,O.1993).

Očakáva sa, že učitelia by mali poznať prípadné typické problémy viazané na tzv. klinické rodiny, a to na:

- rodinu zanedbávajúcu, prípadne týrajúcu svoje deti

- rodinu so zneužívanou, alebo týranou ženou
- rodinu s chorým členom(somatické ochorenie)
- rodinu s psychicky chorým členom
- rodinu s mentálne retardovaným dieťaťom
- rodinu s mladistvým delikventom
- rodina slobodnej matky
- rodina s patologickým hráčom
- rodinu neúplnú
- rodinu utečencov
- rodinu rómsku
- rodinu rekonštruovanú (doplnenú)

Ak sa na uvedené členenie rodiny zamyslíme adekvátne z pozície vychovávateľa, alebo z aspektu témy tejto záverečnej práce, je individuálne, že v oblasti spolupráce rodiny a školy zo skupiny klinických rodín sa bude vyskytovať viac problémov. Bez ohľadu na typ rodiny, rodičov v rodine sa očakáva, že budú plniť viaceré funkcie. Literatúra v pedagogike, či v psychológii najčastejšie uvádza nasledovné funkcie.

Na rodinu sú kladené určité požiadavky. Rodina plní určité úlohy a to jednak voči sebe samej, jednak voči spoločnosti. Ich vymedzením sa zaoberali napr. Bakoš (1978), Rozinajová (1988), Špánik (1994) Prevendárová –Kubíčková (1995) Krausa (1999), Maniová (2004). Medzi najzákladnejšie funkcie patria:

- 1.Ekonomická-členovia rodiny si navzájom pomáhajú v rodinnom podniku, alebo hospodárstve, v zmysle materiálneho zabezpečenia- ostáva významnou úlohou každej uzdy.
- 2.Citová-rodina poskytuje dôležité citové zázemie, ktoré je nevyhnutné pre zdravý vývoj detí a psychickú stabilitu dospelých osôb žijúcich v rodine. Pocit „že“ niekam patím“, niekomu sa môžem zdôveriť, niekto ma pri návrate domov čaká je pre človeka významnou hodnotou.
- 3.Výchovná a socializačná- výchovnou funkciou sa myslí utváranie osobnosti človeka, predovšetkým dieťaťa, poskytovanie výchovne, respektíve sebavýchovných impulzov dospelým členom rodiny. Rodina formuje správanie a konanie a to buď v zhode alebo protiklade so spoločensky uznávanými normami a hodnotami.
- 4.Odpočinková a regeneračná- poskytuje pocit intimity a bezpečia, ktorý dôležitý pre psychickú rovnováhu človeka. Poskytuje duševnú podporu a oporu v ťažkých situáciách. Pomáha prekonávať stres a čiastkové neúspechy.

5. Biologicko-reprodukčná- súvisí s uspokojovaním sexuálnych potrieb manželov a rozmnožovacích procesov. Na rozdiel od minulosti dnes sa väčšmi doceňuje (niekedy až preceňuje) význam sexuálneho života, jeho vplyv na citový vzťah partnerov, ako aj na celkovú atmosféru v rodine. (Prevedárová, J., 1995, s. 7).

Plnenie všetkých základných funkcií rodiny jednoznačne ukazuje, že rodina je citovým zázemím pre jednotlivca, to skôr pre dieťa je prostredím, v ktorom nachádza uspokojenie svojich základných potrieb. Je miestom, v ktorom sa utvárajú základy osobnosti a uskutočňuje sa proces socializácie jednotlivca, to je proces jeho individuálneho a sociálneho rozvoja a jeho postupného začleňovania do života spoločnosti. Spôsobuje to význam socializačno-výchovnej funkcie rodiny, ktorá je spojená s formovaním osobnosti dieťaťa a jeho začleňovaním do spoločnosti. V tomto zmysle je rodina základným a optimálnym výchovným prostredím, ktoré pri plnej funkčnosti je zárukou sociálne a psychicky zdravej reprodukcie tak rodiny, ako i spoločnosti v celku. (Vlčková, M., 2001, s. 35).

Výchovné prostredie rodiny môže byť v rozličnej miere a intenzite modifikované osobnostnými kvalitami jedného, resp. oboch rodičov, používanými výchovnými metódami výchovy, preferovanými v každodennom živote uplatňovanými hodnotami, ovplyvňujúcimi v konečnom dôsledku i prístup k základným funkciám rodiny a spôsob ich zabezpečovania (Vlčková, M., 2001, s. 37).

Mnohé rodiny zlyhávajú v plnení úloh voči svojim členom spoločnosti, v dôsledku čoho dochádza k dysfunkčnosti rodiny, resp. poruchám rodinného prostredia.

Ponímanie hľadísk nazerania na rodinu vedie k zamysleniu sa nad podmienkami funkčnosti z hľadiska požiadaviek našej spoločnosti. V tejto súvislosti uvádzame vymedzenie pásma funkčnosti rodiny:

1. **funkčná rodina**- plní v miere primeranej spoločenským požiadavkám všetky dané funkcie rodiny
2. **problémová rodina**- v rodine dochádza k poruche jednej funkcie, príp. viacerých funkcií, rodina je však nápravy vlastnými silami
3. **dysfunkčná rodina**- bezprostredne ohrozuje dieťa tým, že dochádza k dlhodobejšiemu zanedbávaniu plnenia viacerých funkcií
4. **afunkčná rodina**- závažné poruchy v rodinnom spolunažívaní, nie je spoločensky žiadúce, aby dieťa vyrastalo v takejto rodine a dieťaťu je poskytnutá náhradná rodinná starostlivosť (Dúnovský, J., 1986, s. 28).

Vznik konfliktov a nedorozumení v rodine môže byť spôsobený aj charakterom záujmov a potrieb jednotlivých členov rodiny, intenzitou a charakterom rodinných interakcií a ich

stupeň prežívania, očakávaním určitého správania, prežívanými frustráciami, stresmi a podobne. V normálne fungujúcej rodine, kde každý člen, aj napriek rozličným prejavom svojej individuality, je akceptovaný, uznávaný a tolerovaný vo svojej individuálnosti, dokáže kultúrnym spôsobom vyriešiť, resp. prekonať naznačené rozdiely, to bez ujmy na kvalite rodinného života. Na druhej strane však rodina, kde členovia a to tí, ktorí sú však „silnejší“, voľne nenakladajú dostatočnými osobnostnými, kultúrnymi a spoločenskými kvalitami, ktoré im umožňujú prekonať existujúce problémy, rozdiely a stresy kultúrne prijateľným spôsobom, vytvára reálne hypotézy na vznik násilia ako spôsobu prekonávania stresov, konfliktov a problémov každodenného života. (Vlčková, M.,2001,s.37-38).

Rodina ako primárna skupina je dôležitá pre zdravý vývoj dieťaťa. Aby sa dieťa vyvíjalo zdravo a rozvíjalo formálnu stránku svojej osobnosti, je dôležité zabezpečiť, aby medzi členmi rodiny prevládali vzťahy lásky, pomoci, podpory a stala sa nezastupiteľnou zložkou v spoločnosti.

1.2. Rodičia ako primárni vychovávateľa dieťaťa

Každý jeden rodič ma rozvinuté systémy správania, vie dokázať nadviazať kontakty s inými ľuďmi. Zvláda rôzne úlohy života, situácie, má schopnosť akceptácie, efektívnej komunikácie, empatie a pod. Väčšinou riadi celý život detí a dokonca niekedy vyberá aj partnera pre svoje dieťa . Dieťa väčšinou opakuje to, čo vidí doma, ako sa rodičia k sebe správajú. Dieťa má v sebe vybudované spravidla určité správacie návyky. Majú byť príkladom svojim deťom. Rodičia sú ako prví vychovávateľa ,ktorí vychovávajú vlastné dieťa v pozitívnom slova zmysle, a chcú pre neho len to najlepšie. Každý rodič by mal byť pre dieťa autoritou.

Rodičovstvo je spoločným mimoriadne uznávaným poslaním muža a ženy. Spoločnosť poskytuje rodičovstvu nielen svoju ochranu, ale aj potrebnú starostlivosť, najmä hmotnou podporou rodičov a pomocou pri výkone rodičovských práv a povinností.(Zákon o rodine č.36/2005 Z. z. a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších prepisov).

Rodičovstvo tvorí tri hlavné dimenzie ako biologickú, právnu, psychosociálnu. Najdôležitejšia je psychosociálna súčasť rodičovstva. Rodičom je ten, kto sa stará o dieťa a jeho základné životné potreby ako sú otec alebo matka. Rozhodujúcimi znakmi rodiny z hľadiska dieťaťa nie sú ani tak vonkajšie znaky rodiny (typ rodiny, skladba rodiny, veľkosť a pod.) ale znaky vnútorné –kvalitatívne (vzťahy medzi jednotlivými členmi, vzájomná pomoc a podpora, správanie sa jednotlivých členov rodiny navzájom, a úroveň tolerancie a dôvery).Rozhodujúcou súčasťou psychosociálneho rodičovstva je akceptácia dieťaťa a to

akceptácia úplná, vedomá, trvalá, nepodmienená. Tak ako sú rodičia významní pre dieťa tak je dieťa dôležitým prameňom emocionality, šťastia a naplnením zmyslu života pre rodičov. Znamená to že mať deti starať sa o ne, žiť s deťmi prináša niečo radostné, čo dospelí ľudia vnútorne potrebujú, čím ľudsky rastú a vyzrievajú čo im dáva hlboké životné uspokojenie.(Bujnová,E.,2004,s.12-14)

M. Rabušicová- V. Čiháček- K. Emmerová- K. Sed'ová (2003,s.309-310) delia rodičov na tri skupiny:

1.nezávislí rodičia- pre školy samotné by títo rodičia v podstate problémom byť nemuseli, pokiaľ by školy nemali povinnosť dokumentovať svoje styky s nimi. Ide o rodičov, ktorí si svoje rodičovské povinnosti plnia, ale si ich určujú sami.

2.špatní rodičia- neprejavujú záujem o vzdelanie a výchovu detí a nepodporujú ich učenie. Nemajú snahu informovať o spôsoboch práce školy a jej pedagogickú koncepciu budí dojem, že školu a jej názory neakceptujú a nepodporujú, niektorí ju ignorujú. Títo rodičia si neplnia dobre svoje rodičovské povinnosti ani vo vnútri rodiny. Špatný rodič môže byť však aj ten, ktorý nevie dať dostatočne najavo svoj záujem alebo sa hanbia spýtať sa vecí, ktoré mu nie sú jasné, to znamená, že mu chýba potrebná sociálna kompetencia

3.snaživí rodičia- snažia sa komunikovať, pripravujú sa s deťmi doma na vyučovanie a dávajú najavo podporu v škole i učiteľom. Aktívni rodičia môžu byť podozrievaví z pokusu o získanie výhod alebo nadvlády nad školou.

Ďalšou skupinou sú tzv.:

1. rodičia, ktorí prejavujú ako záujem o dieťa, tak záujem o školu. Táto skupina sa delí do niekoľkých menších podskupín. Podstatnú kvalitu najaktívnejšej časti rodičov je práve záujem o školu- teda jav veľmi ťažko definovateľný.

a) rodičia, ktorí sú aktívni prostredníctvom práce v rôznych orgánoch školy, v radách školy, sponzorujú školu, pomáhajú na iných inštitúciách a podobne, sú školou videní ako rodičia najcennejší a bezproblémoví, záujem o školu sa prejavuje vo formalizovane vyjadrenej spolupráci

b) títo rodičia sa dostávajú viac do vnútra inštitúcie školy, môžu mať bližší kontakt s učiteľmi. Snahu priblížiť sa škole by sme mohli v týchto postupoch vidieť tiež ako potrebu viac na mieste kontrolovať školu a dieťa. Na rodičov nie je vnímaná v škole nijako dramaticky, ale ich postavenie nie je vždy jednoznačné.

c) sem patria maminky na materskej dovolenke, často matky s vysokoškolským vzdelaním(niekedy i rodičia menej konformní). Učitelia mnohokrát týchto rodičov vidia ako príliš kritických, problémových a nebezpečných. Často sú v konflikte s postojom ostatných rodičov.

2. rodičia prejavujúci záujem o svoje dieťa. Patria sem najmä takí rodičia, ktorí si uvedomujú nutnosť plnení formálnych záväzkov- prejavujú záujem o dieťa priamo v škole(triedne schôdzky) a doma(podpisy pod domácimi úlohami).

Zásadnou charakteristikou týchto rodičov je umiernenosť v kontaktoch so školou. Títo rodičia bývajú hodnotení ako ústretoví a bezproblémoví. Rodičia a ich postavenie sa môže behom roku výrazne meniť. Ako zástupca dynamiky rodičovských typov uvádzame jednu zvláštnu skupinu rodičov, ktorí sa môžu pohybovať medzi rôznymi typmi. Hrozia predovšetkým prechody do skupín problémových, opačné procesy vidíme tiež, ale málo.

3. rodičia zlyhávajúci v niektorých z rodičovských funkcií. Učitelia bezpochybne hľadajú rodičov, ktorí významne zlyhávajú vo svojej rodičovskej funkcii.

a) týka sa to najmä tých o rodičov, ktorí sa výrazne zle starajú o svoje dieťa- rodičia s psychickou poruchou, dlhodobou alebo ťažkou nemocťou, alkoholicy, rodičia konajúci proti spoločenským záujmom, zanedbávajúci základnú starostlivosť o dieťa. Títo rodičia sú hodnotení ako problémoví. Ich deťom prípadne celým rodinám býva zo strany školy snaha pomáhať, pokiaľ dieťa alebo rodičia nie sú so školou vo veľkom konflikte.

b) ďalšiu skupinu tvoria problematickí rodičia. Majú záujem o svoje dieťa, ale ten je definovaný inak než záujem predškolský alebo rodičia, ktorí výchovu z rôznych dôvodov nezvládajú(deti nechodia do školy ,pretože musia pomáhať rodičom v práci alebo sa starať o mladších súrodencov).Rodičia týchto dvoch skupín väčšinou komunikujú so školou len veľmi málo .

4. rodičia- bez problémov, bez kontaktov. Títo rodičia nemajú s deťmi ani s výchovou žiadne problémy, ale nie sú v žiadnom kontakte so školou, ktoré záujem rodičov cítia doma. Pre školu sú príliš nezretelní a najviac neplnia základné predstavy učiteľa o rodičovskej roli. (Štech, S., Viktorová , I., in: Kolláriková Z., Pupala B.,2001,s.75-77).

T. Gordon rozdelil rodičov do 3 skupín:

1. „**vítazi**“- tvrdo zastávajú názor, že majú právo na autoritu a moc nad dieťaťom .Žijú v presvedčení, že deti treba obmedzovať, dávať im príkazy, vyžadovať určité formy správania a poslušnosť. aby deti donútili k poslušnosti hrozia im trestom, ktorý v prípade potreby aj splnia. Keď požiadavka rodiča a dieťaťa vyústi do konfliktu, riešia títo rodičia situáciu tak, aby oni boli víťazi a deti porazení. Rodičia musia mať u dieťaťa autoritu, rodičia vždy lepšie vedia, čo je správne a čo nie.

2. „**porazení**“- je menej ako víťazov, dávajú deťom prílišnú slobodu, vyhýbajú sa obmedzovaniu a sú hrdí, že pri výchove nevyužívajú zásady autority. Keď dochádza ku

konfliktu, zvíťazia obyčajne deti a rodičia prehrávajú, pretože takíto rodičia si myslia, že deťom škodí, ak ich požiadavky narážajú na bariéry.

3. „**kyvadloví**“ - tvoria najväčšiu skupinu, nie sú schopní uplatňovať ani jeden z prístupov uvedených. Raz sú prísni, tvrdí, obmedzujúci, raz sú ústupčiví, prirodzení, pozorní, na jednej strane ako víťazi a na druhej strane ako zase porazení. (Gordon, T., 1995, s. 13-14).

Ďalšiu skupinu tvorí päť typov rodičov a ich postoj ku spolupráci a kooperácii s učiteľmi:

1. typ: rodič, ktorý sa vyhýba spolupráci so školou

2. typ: rodič, ktorý neakceptuje pozvanie do školy, je ľahostajný ku spolupráci

3. typ: rodič, ktorý potrebuje povzbudenie a podporu na nadviazanie a spolupráce so školou

4. typ: rodič, ktorý chce spolupracovať so školou a ktorý prichádza s vlastnými nápadiami a návrhmi na efektívnu spoluprácu

5. typ: príliš aktívny autoritatívny rodič, ktorý by rád škole dominoval a kontroloval spoluprácu (Višňovský, E., 2005, s. 23).

Rodičia sú tiež aj nositeľmi skrytého násillia, zanedbávania, nedôslednosti a ďalších nevhodných štýlov, ktoré zanechávajú hlboké stopy v osobnosti. Rodičia si neuvedomujú, že rodina je akou si prvou „dielňou“, v ktorej sa pripravuje človek na svoj budúci život, to znamená na manželské spolunažívanie, výchovu detí, rodinné hospodárenie. Rodina, v ktorej dieťa vyrastá, je živým a jediným modelom manželského života, ktorý mohlo dôverne poznať. (Bujnová, E., 2004, s. 13). Rôzne spôsoby výchovy kladením požiadaviek samozrejme s emocionálnym vzťahom k dieťaťu, ovplyvňujú účinne formovanie osobnosti dieťaťa, hlavne jeho seba hodnotenie, určovanie si cieľov požiadaviek, vytrvalosti, stability a odolnosti. Úroveň výchovy závisí od štýlu výchovy, predovšetkým od radosti z rodičovstva, vzdelania rodiča, ale aj temperamentu, ekonomického materiálu. Existujú rôzne typy rodinného prostredia, v ktorom deti vyrastajú. Z hľadiska zdravého formovania osobnosti dieťaťa a obraz, ktorý si dieťa vytvára samo osebe, mu uľahčujú komunikáciu s okolitým svetom a významné miesto pripisujú odborníci (najmä pedagógovia a psychológovia) aj spôsobom výchovy, ktoré rodičia vo vzťahu k deťom aplikujú.

J. Čáp (In: Mertin V., Gillernová, I., 2003) rozdelil štýly výchovy do tzv. deviatich modelov a to nasledovne:

1, autokratický štýl výchovy - silné riadenie so záporným emočným vzťahom a množstvom požiadaviek bez výraznejšieho akceptovania potrieb a prania dieťaťa. Ide o prísnu výchovu, bezpodmienečne vyžadujúcu plnenie úloh

2, liberálny štýl výchovy - bez požiadaviek a hraníc a najviac s malým alebo nevýrazným záujmom o dieťa

3, forma výchovy , u ktorej je záporný emočný vzťah, kde prevažujú chladné citové väzby až odmietanie a rozporné riadenie, kladenie mnohých požiadaviek s poskytovaním voľnosti

4,výchova prísna ale pritom láskavá(dospelí kladú požiadavky a nároky , ale s ohľadom na možnosti a priania dieťaťa),priaznivo pôsobí na deti i vzájomné vzťahy

5,optimálna forma výchovy so vzájomným porozumením a primeraným riadením ,výchova bez nejakých extrémov v riadení a kontrole dieťaťa podporované jednoznačným príjmaním dieťaťa

6,výchova láskavá s množstvom priaznivých emočných väzieb otca a matky k dieťaťu, avšak bez jasne vymedzených požiadaviek a hraníc

7,výchova je plná požiadaviek, malá a nedôsledná kontrola, kladný emočný vzťah

8,kamarátska výchova , v ktorej prevláda dobrovoľné dodržiavanie požiadaviek , noriem, pretože sa priamo prejavuje pôsobenie extrémne kladného emočného vzťahu . Cíti, že je bezpodmienečne prijmané a akceptované , že rodičia veľa vecí robia len pre nich a preto deti rady plnia rôzne úlohy v prospech celej rodiny a rodičom pre radosť

9,výchova je emočne rozporná niekedy až ambivalentná ,jej dôsledky nie sú priaznivé na výchovu dieťaťa(Mertin,V.,Gillernová,I.,2003,s.210-211).Delením štýlov výchovy sa zaoberala aj V. Kurincová (1995,s.107), ktorá uvádza 15 štýlov výchovy, pričom najvhodnejšou výchovou je demokratická, ktorá je založená na láskavých a priateľských vzťahoch rodiča k dieťaťu. V praxi sa môžu vyskytnúť ďalšie štýly výchovy a to:

1.výchova, ktorou sa dieťa rozmaznáva, rodičia túto výchovu prjavujú prehnaným emocionálnym nábojom

2.pruritánska výchova, ktorá je založená na moralizovaní a extrémnom chápaní mravnosti

3.výchova heslom, ktorá dieťaťu vstupuje, že len silou, lst'ou a chytráctvom možno získať všetko a k tomu je možné využiť všetky prostriedky

4.elitárska výchova- cieľom je vychovať dieťa tak ,aby malo čo najvyššie vzdelanie a vyniklo medzi ostatnými

5.ochranárska výchova- v nej je dieťa stále chránené ,nedostatky sú vždy ospravedlniteľné, vedie k nesamostatnosti dieťaťa

6.úzkostlivá výchova- typická pre neurotických rodičov, ktorí sa o dieťa neprimerane stále obávajú

7.voľná výchova- deťom je všetko dovolené

8.pedantná výchova- dieťa musí splniť aj maličkosti

9.výchova ako obetovanie sa dieťaťu, pri ktorej sa dieťa stáva neprimerane závislé na rodičovi

10. imitačná výchova- rodičia stále iba opakujú, čo vidia v svojom okolí, nemajú vlastný názor na výchovu

11. módna výchova- snaží sa o novotárstvo, prenáša do rodinného života všetko, čo je práve v móde

12. úplatkárska výchova- dieťa je v rodine podplácané, rodičia si ho kupujú peniazmi

13. obchodnícka výchova- od malička dieťa učia narábať s peniazmi, vedú ho k tomu, aby sa čím skôr vedelo samé o seba postarať

14. spartánska výchova- prísny prístup rodičov, sústredenosť na telesnú zdatnosť

15. výchova s prvkami hostility- rodič k dieťaťu prejavuje nepriateľstvo, agresivitu a ponižovanie (Kurincová, V., in: Gogová, A.-Kročková, Š.-Kurincová, V., 1995, s. 107)

Aby rodičia vychovávali čo najlepšie svoje dieťa dieťaťa, je dôležité aby sa navzájom podporovali a spolupracovali a to nie len z jednej strany ale z oboch strán. K téme rodičia existuje veľa dokumentov, ktoré sprostredkujú rôzne informácie. Ja som vybral len tie najzákladnejšie informácie, ktoré sa týkajú rodičov a ich výchovy, ktorú uplatňujú v rodine.

1.3. Škola ako sekundárny výchovný činiteľ a jej edukačné prostredie

Škola stráca svoje postavenie, ktoré jej odpradáva patrilo. Napriek všetkému je škola stále nenahraditeľnou zložkou života podobne ako rodina, a je spojená s mnohými etapami v živote človeka. Škola ponúka dieťaťu možnosť vzdelávať sa. V súčasnosti škola pre mnohých mladých neznamena nič iné, len povinnosť, ktorej sa nikto nevyhne. V skutočnosti je ale škola miestom, kde človek spoznáva veľa krásnych vecí ako sú priateľstvo, vlastné nedostatky, ktoré deti v sebe nachádzajú a škola je na to aby im pomohla tieto nedostatky odstrániť.

Škola ako významná organizovaný výchovný ústav má rozhodujúci význam pre rozvoj poznania, pre utváranie zručnosti, spôsobilosti, návykov, schopností. Utvára dôležité hypotézy pre ďalšie vzdelávanie a sebavzdelávanie i praktickú činnosť v dospelom veku. Škola je nie len usporiadaná inštitúcia, ale na rozdiel od rodiny je odborne organizovaná. Učitelia sú na výchovu špeciálne odborne pripravovaní. Preto sa od nich opredvída, že budú vedieť cieľavedome riadiť výchovno-vzdelávací proces a aj odborne radiť rodičom a spolupracovať s nimi. Škola má uskutočňovať vo výchove záujmy celej spoločnosti. Celistvosť výchovného pôsobenia umožňuje zdokonaľiť osobnosť, učiť myslieť a konať,

tvorivo pristupovať k riešeniu problémov, ale aj pracovať ,naučí človeka žiť s druhými ľuďmi, komunikovať.(Višňovský,L.,2005,s.20).

Hlavnou úlohou školy je zabezpečiť výchovu a vzdelávanie detí a dospelých na základe princípov demokracie, humanizmu a vedeckosti. Škola a jej prostredie sa vyznačuje niektorými spoločnými znakmi:

-výchovno vzdelávací proces sa realizuje na základe vnútorne stanovených organizačných podmienok

- vo vyučovacom procese si žiaci za pomoci učiteľov systematicky osvojujú základné vedomosti, zručnosti, návyky ktoré sú určené záväznými učebnými dokumentmi

-okrem vzdelávacích úloh plní škola aj výchovné úlohy tým, že utvára osobnosť človeka a jeho vlastnosti

- vo výchovno vzdelávacom procese sa uplatňujú aj široké sociálne vzťahy medzi výchovnými pracovníkmi, žiakmi, rodičmi prípadne ďalšou verejnosťou(Kominárec,I., Šuťáková,V.,Dargová,J.,1993,s.54).

Škola ako celok predstavuje sociálny usporiadaný zložený celok, ktorý žije vlastným životom a vytvára si neustále vnútorné pravidlá medziľudského súžitia. Ako sociálny organizmus predstavuje škola súbory organicky a funkčne vzájomne prepojené súčasti, o ktorých platí, že nie možné postihnúť akúkoľvek časť bez porozumenia celku. Škola predstavuje ako keby diferenciaciu častí a špecializáciu funkcií. Aby tento celok mohol prežiť, je v moderných spoločnostiach na elementárnych a vyšších stupňoch vyživovaný spoločnosťou.(Havlík,R.,Koťa,J.,2002,s.119).

Pre školskú inštitúciu platí ,že:

1.majú definovateľnú a relatívne stabilnú populáciu

2.neustále znovu utvárajú a vedome formujú jasne a zreteľne definované a funkčné spoločenské štruktúry, limitované v sociálnom styku a komunikácii „vymedzenými“ a „povolenými“ formami medzi osobných interakcií

3.tvorí si vnútorné rady konštruované predovšetkým pre potreby výučby a tie potom ovplyvňujú ďalšie formy súžitia a medziľudských vzťahov

4.vytvárajú a udržujú ucelené site sociálnych vzťahov

5.ovplyvňujú výrazným spôsobom city, postoje a myslenie

6.formujú svojbytnú kultúru jednania, návyky, a rituály, ktoré sa pre nich stávajú charakteristické(Havlik,R.,Koťa,J.,2002,s.120)

Škola sa stala zložkou životného štýlu rodiny. Organizuje do veľkej miery nielen (čas rodín, rozvrh hodín, prázdniny, požiadavky skúškových období),ale vstupuje i do hodnotového

systemu. Školská úspešnosť dieťaťa býva a to skôr u vzdelanejších rodičov jednou zo základných hodnôt rodiny, dokonca patrí k nejakému meradlu ich úspešnosti. Získanie vzdelania a diplomu sú vnímané ako prostriedok k udržaniu sociálneho statusu v rodine či medzi generačnej sociálnej mobility. (R. Havlík in.Havlík,R.,Kot'a,J.,2002,s.75).

Škola ako priestor interakcie, stretávania sa a sociálneho styku ma značný vplyv na utváranie postojov k druhým ľuďom. Vplyv školy je v oblasti sociálneho vnímania a v utváraní postojov k druhému rovnocenný, v niektorých životných obdobiach a oblastiach dokonca väčší než vplyv rodičov. (Havlik,R.,Kot'a,J.,2002,s.137).

Spoločnosť od školy očakáva, že bude realizovať mnohé poverenia, ale i rodina očakáva, že škola bude napĺňať niektoré jej predstavy, očakávania a ilúzie. Škola síce predstavuje štartovné sociálne pole, alebo vybavuje mladého človeka kvalifikačnými predpokladmi ďalšieho spoločenského vzostupu ale tu si vzdelanie a kvalifikáciu človek mladý človek osvojuje, je významne závislá na hodnote, ktorou rodina práve vzdelaniu pripisuje. A postoje k vzdelaniu a oceňovaniu jeho významu, vrátane následnej ochoty prinášať mu obeť, to je dobrovoľne sa podrobiť istej forme intelektuálnej práce, preferovať vzdialenú budúcnosť na úkor prítomnosti(Havlík,R.,Kot'a,J.,2002,s.147).

Škola je inštitúcia-ústav, do ktorej spoločnosť vkladá určité očakávania. Preto škola a výchova nie sú len záležitosťou učiteľov a správnych školských orgánov. Každý komu záleží na kultúrnom a hospodárskom živote zeme, by sa mal zaujímať. Škola je nie len priestorom, ktorý chráni dieťa či mladého človeka v čase, keď rieši svoje vlastné problémy dospievania, ale slúži na prípravu kultúrneho života a povolania, v širšom pôsobení tvorí schránku pre civilizačný étos. Škola vytvára pôdu vzájomného stretnutia, kde sa osvojujú pravidlá a zásady spoločenského styku ako komunikácia s rôznymi ľuďmi. Fungovanie škôl vždy bolo aj regulované viacerými zákonmi, sústavami predpisov a nariadení a je významne ovplyvňované politikou štátu, ktorý školstvo z prevažnej miery financuje. Škola prostredníctvom vybraných a didaktických upravených teoretických poznatkov chce nielen dieťa zoznámiť s podstatou mnohých javov a procesov, ale vtláčať mu presvedčenie, pokiaľ je ešte tvárne, že skrytá podstata sveta a človeka je principiálne dobrá a tiež aj prijateľná, bez ohľadu na to, ako sa momentálne javí (Havlík,R.,Kot'a,J.,2002,s.148-150)

Škola preberala na seba čím ďalej tým viac úloh rodinnej výchovy. Rozvíjala a zdokonaľovala ich riešenie i praktickú výchovnú realizáciu. To však neznamená, že obmedzuje rodinu v jej výchovnej zodpovednosti .Naopak, škola rozširuje a rozmnožuje, znásobuje výchovný potenciál rodiny a spoločnosti inou formou .Škola ako výchovno – vzdelávacia inštitúcia sa

rýchlo vyvíja, pretože reaguje na celý rad vnútorných a vonkajších faktorov.(Beňo,M.2006,s.34-35).

V našich podmienkach sa škola svojím vnútorným životom, organizáciou, výchovno-vzdelávacími možnosťami, ponúkanými alternatívami, ale i vo vzťahu s rodinou postupne demokratizuje v tom zmysle, že rodina sa stále viac stáva partnerom školy. Súbežne s tým škola stráca v histórii svojím nadštandardným vzdelanostným a kultúrnym potenciálom získanú exkluzivitu a z toho vyplývajúcu nadradenosť voči rodine. Avšak svoje sociálne poslanie nestráca. Škola je aj naďalej inštitúciou, ktorá dokáže efektívnym spôsobom poskytovať systematickú výchovu a systematické vzdelávanie deťom ,mládeži a dospelým. V školsko-politickom programe vlády SR táto rétorika má takúto podobu : „Školu považuje za otvorené spoločenstvo žiakov, učiteľov a rodičov , ktorého hlavným poslaním je poskytovať komplexné služby v oblasti výchovy a vzdelávania každej rodine a ďalším odberateľom v rámci celoživotného vzdelávania na základe slobodnej ponuky a dopytu po službách.“(Beňo,M.,2006,s.36)

Škola- chápaná ako sociálna inštitúcia vytvorená na realizáciu svojej základnej úlohy, zabezpečovania riadenej systematickej výchovy a vzdelávania, veľmi citlivo reaguje na vyššie naznačené zmeny ,s ktorými sa zákonite mení i jej rola. Škola ako špecializovaná inštitúcia, ktorá má dorastajúce pokolenie- budúcnosť ľudstva –formovať a pripraviť na spokojný, úspešný a plnohodnotný život, odzrkadľuje stav spoločnosti, ale aj jej očakávania.(Petlák E. a kol.2001,s.5)

Školu môžeme najvšeobecnejšie charakterizovať ako výchovnú a vzdelávaciu inštitúciu, ktorá vo vymedzenom období života človeka výrazne pomáha rozvíjať všetky stránky jeho osobnosti. Má rozhodujúci význam pri rozvíjaní schopností, zručností, poznatkov, hodnotového systému a poskytne také vedomosti, ktoré umožnia viesť zmysluplný plnohodnotný život zložitej a neustále sa meniacej spoločnosti.

Škola z hľadiska jej miesta v spoločnosti plní funkcie poskytnúť deťom pre ich zaradenie sa do života a „ uľahčenie celoživotnej zamestnateľnosti“.

Škola je sociálna inštitúcia účelovo vytvorená k realizácii svojej základnej úlohy- t.j. zaisťovanie riadenia. Tak ako iné sociálne inštitúcie plní svoje špecifické poslanie. Špecifické edukačné funkcie školy sú práve tie, čo ju odlišujú od iných sociálnych inštitúcií. Je formovateľom ľudských bytostí a nástrojom sociálnej politiky. Je to inštitúcia, ktorá je zároveň súčasťou životného prostredia dieťaťa.(Průcha,J.2002,s.399).

Průcha–Walterová –Mareš(1995) definujú školu ako spoločenskú inštitúciu, ktorej tradičnou funkciou je poskytovanie vzdelania žiakom príslušných vekových skupín v organizovaných

formách podľa určitých vzdelávacích programov. Chápanie a funkcia školy sa mení so zmenami spoločenských potrieb . Stala sa miestom socializácie žiakov podporujúcim ich osobnostný a sociálny rozvoj a pripravujú a pripravujúci na život osobný, pracovný a občiansky. Postupne stratila monopol na vzdelanie , stále viac sa otvára životnej realite a zblížuje sa s neformálnym vzdelávaním a informačným vzdelávaním.

Z postavenia školy vyplýva podľa E. Petláka(2001,s.5-6), že v jej činnosti sa uplatňujú princípy z oboch sfér, a to princíp náklonnosti a princíp vyžadujúci výkon.

Princíp náklonnosti- vyplýva z činnosti školy, ktorá je založená na osobnom vzťahu učiteľa a žiaka. Interakcia sa síce medzi nimi opiera o intímnu znalosť obojstranných životných podmienok, názorov, ale iba v zmysle výchovy a vzdelávania, ktorá je zameraná na celkový rozvoj osobnosti žiaka v zmysle porozumenia, individuálneho prístupu k žiakovi. Preto učiteľ by mal po dôkladnom diagnostikovaní každého žiaka zohľadňovať vekové a psychické osobitosti, sklony a nadanie, individualitu a podporovať vývin jeho osobnosti.

Princíp výkonu a vecnosti- znamená to, že škola od žiaka vyžaduje výkon a práca v škole má byť vecná. Žiak musí niečo dokázať a podľa toho je hodnotený. Musí si osvojiť určité vedomosti, schopnosti, zručnosti, návyky, hodnoty, formy správania a postoje, ktoré sú nevyhnutné pre život v spoločnosti. Zo špecifického poslania školy v úsilí o pozdvihnutie úrovne a funkčnosti výchovy a vzdelávania musí plniť viac spoločenských funkcií. Funkcie:

-personalizačná- ak sa prioritne neorientujeme na informatívnu ale formatívnu stránku činnosti so žiakom, na jeho individuálne utváranie a rozvíjanie, na formovanie vlastností jeho osobnosti, plní sa personalizačná funkcia. V predchádzajúcom sa nedoceňovala, akcentovala sa jej informatívna stránka, formovanie človeka manipulatívneho

- **kvalifikačná** – jej úlohou je uplatňovať súvislosť medzi vzdelávaním realizovaným školským systémom a produktivitou práce a hospodárskymi výsledkami. Školský systém sa poníma ako určitý inštrument regulácie pracovného trhu , ktorý je v trhovom hospodárstve iba sčasti prístupný štátnemu usmerňovaniu

-akulturačná-je orientovaná na vypestovanie kultúrnosti myslenia a konania, na vštepovanie úcty ku kultúrnemu dedičstvu, na uplatňovanie estetických kritérií. Jej úlohou je teda prostredníctvom výchovy a vzdelávania formovať človeka k spoločensko –historicky podmienenému kultúrnemu osvojovaniu skutočnosti v jej predmetnej a osobnostnej podobe

-diferenciačná a selektívna – vytvára podmienky pre zaraďovanie žiakov do vyšších stupňov škôl a do života spoločnosti . Školský systém participuje na vytváraní životných príležitostí mladých ľudí tým ,že im umožňuje prístup k vyššiemu a nižšiemu vzdelávaniu

a prostredníctvom neho k vyšším alebo nižším pracovným pozíciám, k prestíži ale i k určitej moci spojenej s funkciou v zamestnaní.

-socializačná- školy sú často charakterizované ako agentúry sociálneho ovplyvňovania, či už v pozitívnom slova zmysle ako inštitúcie vysvetľujúce a liberálne, alebo v negatívnom zmysle ako agentúry propagandy a zaslepovania. Sociálne ovplyvňovanie je potrebné uplatňovať vo vzťahu k sociálno–reprodukčnej dimenzii ,ako i vo vzťahu k antropologickej dimenzii (Obdržálek , Z.,2002, s.29-37)

Medzi kľúčové funkcie školy nebola zaradená humanizačná funkcia. Je pravda, že pri formovaní novej osobnosti jej prislúcha prvé miesto, pretože podľa Zelinu(2001,s.9 in: Obdržálek,Z.,2002,s.48) akcentuje najmä rozvíjanie mimo kognitívnych stránok osobnosti, konkrétne emocionálnu inteligenciu, aktivizáciu a motiváciu, personálnu a etickú stránku, komunikáciu, autoreguláciu a disciplínu, čo je predpoklad výstavby hodnotového systému.

Činnosť školy ako formálnej spoločenskej organizácie je ovplyvňovaná vonkajšími a vnútornými činiteľmi. K vonkajším patria zásahy subjektov, ktoré majú právo vstupovať do práce školy a kontrolovať a hodnotiť ju. Sú to najmä orgány štátnej školskej správy ,ale i ďalšie faktory prostredia. K vnútorným činiteľom patria regulátory, ktoré vychádzajú zo skutočnosti, že škola je autonómna, uplatňuje samoriadenie, autoreguláciu a samosprávu.(Obdržálek,O.,2002,s.49).

Škola je mnohostranný diferencovaný systém, ktorý zabezpečuje jednu zo základných funkcií spoločnosti a to funkciu výchovnú a vzdelávaciu. Priraduje s k nej jeden zo základných procesov a to výchovno-vzdelávací proces, prostredníctvom ktorého rieši spoločnosť otázky socializácie a všeobecnú kultúru a odbornú prípravu mladej generácie.(Obdržálek,Z.,1999,s.18).

Je aj účelová, verejno správna, štátna, cirkevná alebo súkromná inštitúcia na zabezpečenie výchovy a vzdelávania detí, mládeže, dospelých a ich práva na vzdelávanie. V modernej demokratickej spoločnosti plní rozšírenú spoločensko – pedagogickú funkciu a to nielen úzko vzdelávaciu (didaktickú), ale aj širšiu, výchovno –poradenskú ,kultúrno-osvetovú, sociálnu a ekonomickú. Má vedecky prepracovaný a overený program výchovy a vzdelávania, ktorý realizujú odbornopedagogickí pracovníci s ostatnými činiteľmi výchovy a vzdelávania a so svojimi sociálnymi partnermi. Celospoločenský charakter, postavenie a úlohy školy sa vyjadrujú záväznými právnymi ,pedagogickými, pedagogicko organizačnými normami, školskými zákonmi, osobitnými vykonávacími predpismi o obsahu vzdelávania.(Obdržálek,Z.,2004,s.317-318).

Škola je bezpečným miestom, kde sa všetci môžu cítiť dobre a vzájomne si dôverujú. Rozhoduje v tom dôvera v ľuďoch, vzájomný rešpekt, rešpektovanie individuality, skúsenosti a súkromia. Klíma školy je súčasťou kultúry školy, ktorá je základom rozvoja školy.(Nezvalová,D.,2002,s.35).

Škola je miestom pre všetkých, i pre tých, ktorí sa odlišujú. V škole má svoje miesto ako dieťa talentované, tak i deti s handicapom, so špeciálnymi potrebami. Rovnaké postavenie majú žiaci zo všetkých spoločenských vrstiev z prostredia podnetného, menej podnetného i problematickeho.V škole nie je možná žiadna rasová, náboženská alebo iná diskriminácia (Nezvalová,D.,2002,s.38-39).

D. Nezvalová (In.Kurincová,V.Slezáková,T.2009,s.133) predkladá návrh seba- evaluácie školy v oblasti vzťahu rodiny a školy, kde rodičia sú predstavení ako komponenty, ktoré môžeme identifikovať nasledovne:1.Rodičia sa aktívne podieľajú na podpore a učení svojich detí(škola si uvedomuje význam podpory rodičov, užitočnosť informácií získaných od rodičov, učitelia pomáhajú rodičom, oboznámenie rodičov s kurikulumom školy, dokážu pomôcť svojim deťom 2.Rodičia dôverujú, že problémy budú vyriešené a že dostanú spätnú väzbu(škola chápe individualitu rodičov, stanovisko školy ku sťažnosti rodičov) 3.Škola poskytuje sociálne, kultúrne a jazykové zázemie deťom(autorita k individualite žiaka a rodiča, pocit ochrany pre žiakov, rodičia majú pocit že sú v škole vítaní) 4.Stretnutie rodičov a učiteľov je užitočné a produktívne (účinnosť stretnutí učiteľov a rodičov, obsah stretnutí, prostredie a nálada stretnutia a spokojnosť rodičov s nimi 5.Pokroky žiakov sú sledované a hodnotené, oznamované pravidelne(podpora seba hodnotenia žiakov pravidelnosť informácií)

Základným cieľom školy je podnecovať sociomorálny vývin a podporovať sociomorálny rozvoj dieťaťa. Je to dlhodobý a postupný proces uschopňovania dieťaťa realizovať adekvátnu sociálnu interakciu akceptovanú danou sociálnou komunitou. Škola sa snaží vytvárať také podmienky, aby každé dieťa mohlo smerovať k nezávislosti(čo znamená podporovať morálne uvažovanie dieťaťa), mohlo rozmýšľať o dôsledkoch svojho konania na ostatnú societu a uvedené hodnotiť vo vzťahu k vlastnej identite a kultúrnym normám. Cieľom školy je aj maximálne podporovanie rozvoja celkovej osobnosti dieťaťa ako slobodnej bytosti so zameraním na rozvoji identity, autonómii, osobných spôsobilostí a zodpovednosti tak, aby jedinec prostredníctvom vlastného seba uplatnenia aktívne participoval na rozvoji lokálnej, národnej a nadnárodnej komunity.(Kikušová,S.,in: Kolláriková , Z., Pupala , B., 2001,s.104-106).

2. Práva a povinnosti rodičov

2.1. Všeobecné vymedzenie práv a povinností

V modernej spoločnosti je veľmi zložitý proces usporiadania rôznych procesov(ekonomických, spoločenských, sociálnych, kultúrnych,), ktoré v nej prebiehajú. Čím je spoločnosť na vyššej úrovni, tým je zložitejšia jej štruktúra a tým viac musia byť stanovené pre jej príslušníkov isté pravidlá, na základe ktorých sa v tejto spoločnosti pohybujú.

Pravidlá sú spravidla zakotvené v dôležitých dokumentoch príslušnej komunity a to na rôznej úrovni. V demokratickej spoločnosti je s pravidlami spojená existencia práv občana, ale aj jeho povinností. Ich dodržiavanie je predpokladom istej kultúry v živote spoločnosti.

Práva povinnosti sa vzťahujú na rôzne oblasti v živote človeka(občianske práva),ako sú jeho zdravie, právo na občiansky život, na vzdelávanie a podobne....

Osobitnú skupinu tvoria práva a povinnosti občana v role rodiča medzi ktoré zaraďujeme:

Individuálne práva- zhrňujú predovšetkým právo rodičov na slobodnú voľbu, školy pre ich deti .Pritom vo väčšine krajinách platí, že táto voľba je obmedzená miestom bydliska, v niektorých krajinách môžu rodičia dať svoje dieťa do ktorejkoľvek školy neobmedzene, je to právo na získanie informácií týkajúcich sa výsledkov žiakovej aktivity v škole

K individuálnym právam rodičov patrí aj právo na informácie o výsledkoch ich detí v škole.

Kolektívne práva- týkajú sa zastúpení v riadiacich či poradenských orgánoch školstva. Toto zastúpenie môže byť na úrovni školy ,obce, či regiónu (kraje a pod.) alebo na úrovni (národnej) (Průcha,J.,2005,s.240).

Všeobecne môžeme konštatovať, že individuálne práva rodičov sú vo väčšine demokratických krajinách dosť zhodné, výraznejšie odlišnosti sú v kolektívnych právach rodičov. Vo väčšine krajinách sú tieto kolektívne práva legislatívne zaisťované na úrovni škôl a obcí, kde len niekoľko krajín umožňujú účasť rodičov v riadení školstva na strednej úrovni (regionálnej) alebo centrálnej(národnej) úrovni. (Průcha,J.,1999,s.240).

Podľa Dockinga (In.Rabušicová,M.,Pol,M.,1998,s.10) môžeme v anglickom prostredí pozorovať od 70. rokov dve hlavné línie. Na jednej strane je to snaha spájať podporu práv rodičov a posilňovaním zodpovednosti učiteľov. Na druhej strane ide o snahu mnohých škôl a rodičovských organizácií zapojiť rodičov do kolaboratívnejšej role vo výchove a vzdelávaní ich deti a v záležitosti školy vôbec.

Medzi hlavné individuálne práva poskytované rodičom a to v Anglicku a Walesu patria:

- 1.Špeciálne výchovné a vzdelávacie potreby(právo podieľať sa na na hodnotení, prístupu k informáciám a správam školy, právo prítomnosti pri skúškach dieťaťa, odvolania proti učeným rozhodnutiam)
- 2.Kurikulum(právo sťažovať sa, že neplní škola svoju právnu povinnosť vo vzťahu k celoštátne záväznému kurikulu, náboženskej výchove a bohoslužbám, sexuálnej výchove a politickej výchove.)
- 3.Bezplatná výchova(právo na bezplatnú službu školy poskytovanú v rámci vyučovania)
- 4.Voľba školy(právo rodičov poslať svoje dieťa do ich vybranej školy, je obmedzené len fyzickou kapacitou školy. Pre školy a školské úrady plynie z tohto práva povinnosť zverejňovať informácie o škole a tým napomáhať voľbe rodičov)
- 5.Informácie(právo na detailné informácie o školskom kurikule a rozpočtu, právo dostávať brožúru o škole(tá musí obsahovať určité druhy informácií), právo mať prístup ku kľúčovým pedagogickým dokumentom a záznamom školy o vlastnom dieťati, vidieť a diskutovať výsledky dieťaťa v celoštátne uplatňovaných testoch a poznať celkové výsledky škôl regiónu v týchto testoch)

6.Trest(právo žiadať postih učiteľov, ktorí ich deti telesne trestajú)

7.Vylúčenie zo školy(právo byť okamžite informovaný, keď ich dieťa je vylúčené zo školy, poznať dôvody a rozsah tohto opatrenia a tiež byť informovaný o právu odvolať sa proti tomu nie len k členom rady školy, ale i v prípade trvalého vylúčenia k miestnemu nezávislému odvolaciemu výboru)

K dôležitým kolektívnym právam rodičov v Anglicku a Walesu sa zaraďujú tieto:

1.Správa školy: a, právo voliť zástupcu rodičov do rady školy a ich prostredníctvom plno participovať vo všetkých diskusiách vrátane politiky školy

b, právo obdržať výročnú správu od členov rady školy a zúčastňovať sa výročnej schôdze, na ktorej, je uznášané schopná, môžu byť prijímané závery, ktoré musia vziať členovia rady školy a školských úradov na vedomie.

2.Kontrola školy (právo tajným hlasovaním umožniť či znemožniť členom rady školy žiadať o status právnej subjektivity školy, a tým v podstate vystúpiť z dosahu miestneho školského úradu, právo iniciovať túto žiadosť ako prvú (In.Rabušicová, M.,Pol,M.,1998,s.10).

2.2. Legislatíva a vymedzenie práv a povinností rodičov

2.2.1. Zákon o rodine

Zákon o rodine tvorí príručku pre celú rodinu, ktorá pozostáva z piatich častí. Prvá časť tvorí manželstvo a jeho vznik a uzavretie manželstva, ktoré sprostredkujú informácie, kedy nemôžu dospelí uzavrieť manželstvo, vzťahy medzi manželmi, zánik manželstva smrťou alebo vyhlásenie jedného manžela za mŕtveho a rozvod manželstva. Druhá časť: Vzťahy medzi rodičmi, deťmi a ostatnými príbuznými. Tretia časť: Výživné. Štvrtá časť – Určenie rodičovstva a osvojenie. Piata časť – Spoločné, prechodné a zrušovacie ustanovenia. Z hľadiska právneho nás bude zaujímať Druhá časť ktorá je venovaná aj právam a povinnostiam rodičov ktoré sa nachádzajú v prvej časti.

Zákon o rodine vymedzuje práva a povinnosti rodičov, ku ktorým v prvom rade patrí sústavná a dôsledná starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývin maloletého dieťaťa. Právom a povinnosťou rodičov je zastupovanie maloletého dieťaťa a spravovanie jeho majetku. Rodičovské práva a povinnosti majú obaja rodičia a pri ich výkone sú povinní chrániť záujmy dieťaťa. Podľa citovaného zákona majú rodičia rozhodujúcu úlohu vo výchove dieťaťa právo vychovávať deti v zhode s vlastným náboženským a filozofickým presvedčením, majú právo použiť pri výchove dieťaťa primerané výchovné prostriedky tak,

aby nebolo ohrozené zdravie, dôstojnosť, duševný, telesný a citový vývin dieťaťa. Ak sa rodičia nedohodnú o podstatných veciach súvisiacich s výkonom rodičovských práv a povinností (napr. o vystaňovaní maloletého dieťaťa do cudziny, o správe majetku maloletého dieťaťa, o štátnom občianstve maloletého dieťaťa, o udelení súhlasu na poskytovanie zdravotnej starostlivosti dieťaťa a o príprave na budúce povolanie), rozhodne na návrh niektorého z rodičov súd. Osobitným prípadom je zneužívanie rodičovských práv a povinností rodičom najmä týraním, zneužívaním, zanedbávaním maloletého dieťaťa alebo iným zlým zaobchádzaním s maloletým dieťaťom, alebo výkon rodičovských práv a povinností napriek predchádzajúcim upozorneniam závažným spôsobom zanedbáva. Vtedy súd pozbaví rodiča výkonu rodičovských práv.

Platný zákon o rodine zasahuje aj do vnútro rodinných vzťahov ekonomickej povahy tým, že obsahuje ustanovenia o vyživovacej povinnosti a jej rozsahu. Vyživovacia povinnosť rodičov k deťom je ich zákonná povinnosť, ktorá trvá do času, kým deti nie sú schopné samé sa živiť. Obaja rodičia prispievajú na výživu svojich detí podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov. Výživné má prednosť pred inými výdavkami rodičov. Pre úplnosť dodávame platí, že platí aj vyživovacia povinnosť detí k rodičom i medzi manželmi.(Beňo,M.,2006,s.24-26).

2.2.2.Školský zákon

Po roku 1989 nastali pozitívne zmeny ako je pluralita vo vzdelávacom prostredí, nevyhnutná úprava učebných osnov, decentralizácia a financovania a riadenia škôl, inovatívne a alternatívne vzdelávacie programy, nultý ročník základnej školy, právna subjektivita škôl, možnosť zlučovať školy, pluralita vo vzdelávacom prostredí ale zároveň vznikli aj problémové oblasti ako je problematický obsah vzdelávania nedostatočné finančné a materiálne – technické zabezpečenie vzdelávacieho procesu, nepostačujúca metodická pomoc, nevyhovujúci systém odborných podporných služieb, nízka kvalita programov ďalšieho vzdelávania pre učiteľov, v praxi chýba komplexná kontrola a hodnotenie kvality. Medzi reformné koncepty školstva zaradujeme Duch školy(1991),Konštantín(1994),Milénium(2000), ktoré skvalitňujú VV sústavu a tiež demokratizáciu školy.

Duch školy v školskom zákone tvrdí, že náš školský zákon by mal vychovávať, formovať a intencionálne rozvíjať psychicky a fyzicky zdravého jedinca, kultúrneho, humánneho a demokratického človeka, inteligentného a tvorivého človeka, osobnosť, ktorá sa neuspokojí s dosiahnutými cieľmi ale si bude klásť vyššie ciele, osobnosť, ktorá bude šťastná, keď budú aj iní.

Milénium- autormi sú Rosa, Turek, Zelina(2001)-školy sa od ideologizovali, vznikli i neštátne, súkromné a cirkevné školy. Školy získali právnu subjektivitu, založili sa alternatívne školy, vychádzajúce najmä z humanistickej filozofie. Na ZŠ sa na 1.stupni a v predmetoch výchovného zamerania na 2.stupni základnej školy bolo zavedené slovné hodnotenie. Vydávali sa alternatívne učebnice a bol redukovaný obsah učebných osnov pre ZŠ a SŠ. Posilnila sa výučba cudzích jazykov a prírodovedné vzdelávanie. Príprava budúcich pedagógov sa skvalitnila a zriadili sa v bežných školách špeciálne triedy pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a ďalšie klady, ktoré sú spomenuté v projekte Milénium. Tu je kriticky hodnotené nízke percento vysokoškolského a stredoškolského vzdelávania z obyvateľstva, ktoré je pod priemerom krajín EÚ a vyspelých krajín sveta. Autori hovoria o kríze školstva čo nie je spôsobené zo strany školy, ale aj krízou rodiny, ekonomickou, sociálnou a politickou. Aj keď je toľko nedostatkov, v závere je uvedené, že SR má všetky predpoklady na to aby udržala krok vo vzdelanostnej úrovni so všetkými vyspelými krajinami sveta(Obdržálek,Z.,2002,s.15-17)

Konštatín- dáva obyvateľom Slovenska uvedomiť si zodpovednosť voči svojmu štátu a zachovať sa tak ako sa má zachovať hrdý občan štátu, ktorý absolútne všetko ovláda priame, ovplyvňovanie priebehu premeny, kvalita výchovy a vzdelávania, vstúpiť dôrazne do procesov výchovy bez nejakých sporov a hlučných hesiel. Ponúka príležitosť na ovplyvňovanie výchovy.

V Školskom zákone 245/2008 Z. z (dostupnosť na internetovej stránke) sú kodifikované práva a povinnosti rodiča (zákonného zástupcu)

Zákonný zástupca má:

- právo na výber školy alebo školské zariadenie, ktoré poskytuje vzdelávanie a výchovu podľa tohto zákona zodpovedajúce zdravotnému stavu, schopnostiam a aj záľubám a záujmom dieťaťa, jeho svetonázoru, vierovyznania, národnosti a etnickej príslušnosti, teda jeho individuálnym schopnostiam a vlastnostiam
- právo, aby deťom a žiakom boli zverené informácie a vedomosti o súčasnom svete a to v súlade s cieľmi a princípmi výchovno-vzdelávacieho procesu
- spoznať školskú dokumentáciu školského prostredia a školský poriadok
- byť oboznámený o výchovných výsledkoch svojho dieťaťa
- ochota pomôcť svojmu dieťaťu vo výchove a vzdelávaní pomocou poradenských služieb
- zúčastňovať sa výchovno-vzdelávacieho procesu schválením riaditeľa školy a školského zariadenia

- mať vlastný názor k výchovno-vzdelávaciemu programu školy a školského zariadenia pomocou školskej autonómii
- dostať povolenie od riaditeľa školy byť prítomný na komisionálnom preskúšaní svojho dieťa

Zákonný zástupca dieťaťa alebo žiaka je povinný :

- utvoriť pre dieťa podmienky na vlastnú sebarealizáciu a realizáciu školských povinností
  - dodržať obmedzenie vyučovacieho procesu svojho dieťaťa, ktoré je predpísané školským poriadkom
  - postarať sa o kultúrne a sociálne zázemie svojho dieťaťa a rešpektovať jeho špeciálne výchovno-vzdelávacie požiadavky
  - informovať školu spolu so školským zariadením o zmene zdravotného stavu, ktorý by mohol narúšať celý výchovno-vzdelávací proces
  - odškodniť nedostatky, ktoré žiak vedome a zámerne zaviniť
- (školský zákon z 22.majá 2008,paragraf144,s.107-108).

Po spoločenských zmenách v r. 1989 združenia rodičov a priateľov školy zanikli a už v r.1990 sa v školách postupne vytvárali dobrovoľné organizácie rodičov tzv. „ rodičovské združenia“ na podobnej organizačnej báze ,ako mali bývalé združenia rodičov a priateľov školy (ZRRPŠ). Zo začiatku vznikali tieto združenia na základe iniciatívy vedení škôl, neskôr prebralo aktivitu v tomto smere novo vytvorené občianske združenie „ Slovenská rada rodičovských združení(SRRZ)“. Hlavným cieľom SRRZ je spolupráca rodičov so školami ,ktoré navštevujú ich deti. Keď že SRRZ zastupuje rodičov, ktorí sú partnermi školy, jej ďalších cieľov je spolupráca so štátnymi orgánmi v školstve pri tvorbe legislatívy týkajúcej sa školstva v súlade s Chartou práv rodičov Európy. Jej poslaním má byť oboznámenie rodičov s ich právami a právami ich detí, ale aj s povinnosťami spojenými so vzdelávaním detí. Má dvíhať povedomie rodičov ako prvých vzdelávateľov svojich detí. SRRZ navrhla pre prácu rodičov združení na školách vzorový štatút, ktorý možno prispôsobovať konkrétnym podmienkam tej- ktorej školy. Podľa tohto štatútu sú rodičovské združenia v školách nezávislé dobrovoľné organizácie rodičov alebo iných zákonných zástupcov detí, prostredníctvom ktorých majú rodičia právo vyjadrovať sa k práci školy, podávať podnety, návrhy a kritické pripomienky, ako aj byť informovaní o tom, ako sa v práci školy uplatňujú. Rodičovské združenia sú v zmysle tohto štatútu právnickými osobami, vystupujú v právnych vzťahoch svojím menom a nesú zodpovednosť, ktorá z týchto vzťahoch vyplýva.(Obdržálek,Z.,2002,s.61).Činnosť SRRZ je zameraná predovšetkým na metodickú a kontrolnú, vo vzťahu k svojim združeným organizačným jednotkám. V súlade s tými

zabezpečuje a usporadúva diskusie, prednášky, semináre, konferencie a vydáva publikácie o výchove a vzdelávaní, rozvíja kontakty s inými občianskymi združeniami a inštitúciami činnými v pedagogike a príbuzenských odboroch, rozvíja medzinárodnú spoluprácu, formu členstva v medzinárodných rodičovských združeníach, pripravuje expertízy a stanoviská ku koncepciám a návrhom rozvoja výchovy a vzdelávania detí i vzdelávania rodičov. V záujme podpory vzťahu rodičov ku škole spolupracuje s vedeckými a výskumnými pracoviskami, občianskymi združeniami a nadáciami, zabezpečuje funkcionárov a členov SRRZ v jednotlivých vyšších územných celkoch. SRRZ je členom Európskej rodičovskej organizácie EPA., ktorá vznikla v r. 1985 v Miláne a má sídlo v Bruseli. (Beňo, M., 2006, s. 49)

Poslaním RZ je:

-spolupráca s pedagogickými pracovníkmi pri výchove a vzdelávaní žiakov s cieľom zaručiť kvalitné pôsobenie na nich, založené na princípoch humanizmu, vlastenectva, vedeckosti a demokracie

-zabezpečovať: 1. ochranu práv detí, ktoré sú zakotvené v Deklarácii práv dieťaťa medzinárodnej organizácie UNESCO s dôrazom na rešpektovanie jeho osobnosti

2. ochranu záujmov rodičov týchto detí v zmysle zákona o rodine

3. ochranu učiteľov morálnym kódexom proti nátlakovým skupinám intrigánstvu

-podporovať úsilie vedenia školy, učiteľov a ostatných pedagogických pracovníkov vo výchovno - vzdelávacom procese (Obdržálek, Z., 2002, s. 61-62)

Rodičovské združenia zhromažďujú a riešia námety, pripomienky a požiadavky rodičov týkajúce sa výchovy a vzdelávania detí v škole, rokujú s riaditeľom, učiteľmi a ostatnými pedagogickými pracovníkmi školy pri vzájomnom rešpektovaní sa vedomím spoločnej zodpovednosti za výchovu žiaka - dieťaťa a to cez svojich zástupcov. Členovia RZ platia členský príspevok a navrhujú svojich zástupcov do výkonného výboru SRRZ. Finančné prostriedky pozostávajú z príspevkov, darov, účelových prostriedkov školy. Po zrušení školy a školského zariadenia zaniká rodičovské združenie. Výkonným orgánom rodičovského združenia je výkonný výbor. Náplň jeho činnosti je podrobne uvedená vo vzorovom štatúte RZ v čl. 13 odst. 13, s. 18. Vo svojej činnosti vychádza z tohto štatútu a rozhodnutí rodičovskej rady, ktorá analyzuje a pripravuje opatrenia ich splnenie. (Višňovský, L., 2005, s. 26).

Úlohy RZ:

-zhromažďovanie a riešenie názorov, námietok, pripomienok a požiadaviek rodičov, ktoré sa týkajú výchovy a vzdelávania detí v škole

-prostredníctvom svojich zástupcov rokovať s riaditeľom, učiteľom a ostatnými pedagogickými pracovníkmi školy, pri vzájomnom rešpektovaní sa, s vedomím spoločnej zodpovednosti za výchovu žiaka

-spolupracovať- pri zabezpečovaní technického vybavenia školy

- s občianskymi iniciatívami, detskými a mládežníckymi organizáciami, ako i s riadiacimi školskými orgánmi

-zabezpečovať zastúpenie členov RZ v školskej rade

- utvárať rodičovskú radu ,ktorá v záujme rodičov pomáha pri právnickej, metodickej a inej odbornej činnosti na škole

-aktívne ponúkať uplatňovanie nových prvkov a najnovších vedeckých poznatkov pri skvalitňovaní výchovno-vzdelávacieho procesu

- zúčastňovať sa na riešení výchovných problémov a na ochrane žiakov pred škodlivými vplyvmi

-pomáhať pri výchove žiakov mimo vyučovania, pri organizovaní mimoškolských aktivít

-prostredníctvom svojich zástupcov rokovať s riaditeľom, učiteľmi a ostatnými pedagogickými pracovníkmi školy, pri vzájomnom rešpektovaní sa, s vedomím spoločnej zodpovednosti za výchovu žiaka. Orgány rodičovských združení na jednotlivých školách sú :

Triedne rodičovské združenie- je hlavným článkom organizačnej štruktúry rodičovského združenia v škole, ktorý prerokúva aktuálne i sporné otázky výchovy a vzdelávania žiakov a činnosť žiakov jednotlivých tried.

Celospoločenské rodičovské združenie- je zhromaždením všetkých rodičov školy. Vytyčuje hlavné výchovné ciele rodiny a školy zamerané predovšetkým na formovanie charakterových čŕt a mravného vedomia detí a mládeže.

Rodičovská rada- tvoria ju zástupcovia rodičov jednotlivých tried, ktorí boli zvolení demokratickým spôsobom na schôdkach združenia. Prerokúva zásadné otázky výchovy a vzdelávania žiakov, dôležité otázky týkajúce sa žiakov celej školy. Zameriava sa predovšetkým :

-na riešenie pripomienok rodičov a tu sa koordinuje činnosť jednotlivých triednych združení

- v prípade potreby prizýva na svoje zasadnutia pedagogickú radu, vedenie školy a ostatných pedagogických pracovníkov, s ktorými navzájom spolupracuje

- spolupracuje s detskými a spoločenskými organizáciami

- spolu s rodičovským združením zriaďuje aj záujmovú, kultúrnu a športovú činnosť žiakov a rodičov. (Obdržálek,Z.,2002,s.62-63).

2.3. Práva a povinnosti v zahraničí

V celej Európe sa všeobecne uznáva ,že rodičia majú primárnu zodpovednosť za vzdelávanie svojich detí a úlohou školy je pomáhať rodičom v tomto úsilí . V tomto duchu je formulovaná aj Charta práv a povinností rodičov Európy , ktorá zahŕňa:

- právo rodičov na vzdelávanie ich detí bez diskriminácie , ale aj povinnosť rodičov na vzdelávanie detí v zmysle rešpektovania iných
- právo rodičov ,aby boli považovaní za primárnych vo vzdelávaní detí a povinnosť rodičov pristupovať zodpovedne k ich deťom
- právo prístupu rodičov k formálnej službe školy i povinnosť rodičov byť partnermi škole
- právo rodičov na prístup k informáciám o ich deťoch v škole , aj povinnosť rodičov poskytovať informácie o ich deťoch škole
- právo rodičov, aby školský systém rešpektoval duchovné a kolektívne zásady a zároveň povinnosť rodičov viesť svoje deti k tomu , aby rešpektovali iných ľudí a ich presvedčenie
- právo rodičov ovplyvňovať školskú politiku a povinnosť rodičov byť osobne zodpovední za školy, ktoré navštevujú ich deti
- právo rodičov a ich organizácia, aby riadiace orgány školstva na všetkých úrovniach s nimi konzultovali prípravu vzdelávania a zároveň povinnosť rodičov podporovať demokratické reprezentatívne organizácie
- právo rodičov na bezplatné vzdelávanie detí , ale aj povinnosť rodičov venovať čas školám , ktoré navštevujú ich deti
- právo rodičov na zabezpečenie vysokej kvality vzdelávania a povinnosť rodičov pomáhajúcich pri zvyšovaní kvality vzdelávania s partnerstvom vzťahu rodina-škola(Beňo,M.,2006,s.53-54)

EPA- Paríž- európska asociácia rodičov (European Parents Association-EPA),nadväzuje odborný seminár na tému „Školská úspešnosť a zaangažovanosť rodičov v škole.“ Na univerzite Sorbona bola 29.11.1997 na slávnostnom ceremoniáli odovzdaná Alcuinova cena. Z hľadiska medzinárodnej podpory rodičov v naplňaní ich oprávnených požiadaviek v súvislosti s kvalitnou výchovou ich detí má nezastupiteľný význam. Európska asociácia rodičov (EPA),ktorá vznikla v r. 1985 v Miláne a v súčasnosti má sídlo v Bruseli. Významným prínosom EPA je vydanie dokumentu Charta práv a povinností rodičov Európy. V desiatich bodoch, ktoré nadväzujú na Všeobecnú deklaráciu ľudských práv a Deklaráciu

práv dieťaťa sú zahrnuté najdôležitejšie práva a povinnosti rodičov súvislosti s výchovou ich detí.(Kurincová,V.,in.Naša škola1997/1998,č.4,s.12-13). EPA sa angažuje, snaží sa prepájať vzdelávaciu politiku o právach rodičov a škôl v jednotlivých krajinách, táto snaha je dokumentovaná v publikácii Expedations about parents in education – European Perspectives (Průcha, J.,1998,s.238)

3.Spolupráca rodiny a školy

3.1. Teoretické východiská spolupráce rodiny a školy

Spolupráca a partnerstvo školy s rodinou je jedna z najdôležitejších možností pre rozvoj dieťaťa. Škola ako sekundárny výchovno vzdelávací činiteľ nemôže plniť všetky úlohy bez spolupráce rodiny. Je prínosom pre dieťa, rodiča ale aj v prvom rade pre školu. Keď škola bude s rodinou spolupracovať, tak rodičia nebudú sami na dieťa ale rodičia im budú pri tom pomáhať, aktivizovať sa pri rôznych prípravách a akciách a tak sa môžu vyhnúť rôznym nepríjemným situáciám. Vzájomná spolupráca rodiny a školy podporuje pozitívne vzťahy medzi spolužiakmi, rodičmi a učiteľmi a rodičmi navzájom.

Od druhej polovice 20.storočia sa dajú identifikovať 4 základné modely vzťahu medzi rodinami/rodičmi a školami/učiteľmi:

-kompenzačný model(východiskom komunikácie rodiny a školy bolo presvedčenie, že niektorí rodičia nemajú dostatok možností a schopností plnohodnotného rodičovstva v zmysle schopnosti podpory rozvoja svojho dieťaťa. Škola a špecializované inštitúcie mali odstrániť tento nedostatok rodičov a nahradiť ho. Takýto prístup prevládal v 60.-70.rokoch)

-konsenzuálny model(nadväzoval na predchádzajúci model, dôraz je kladený na informovanie rodičov učiteľmi a naopak učiteľia by mali čo najviac informácií zase nadobudnúť od rodičoch, ktoré potrebujú pre ich školskú prácu a prepojenie učenia sa detí doma a v škole)

-participačný model(v tomto modeli sú rodičia považovaní za samostatných jednotlivcov, sú aktívnymi občanmi, ktorí sú schopní povzbudzovať svoje deti vo vzdelávaní)

-model spoločnej zodpovednosti(ide o model v súčasnej dobe, kde sa kladie dôraz na spoločnú zodpovednosť rodičov a učiteľov za výsledky konkrétnych rozhodnutí.)

Spomedzi týchto modelov existovali ešte aj iné formy spolupráce medzi rodinou a školou.(Kurincová,V.,Slezáková,T.,2009,s.134).

Približovanie k naznačenej optimálnej úrovni partnerstva medzi učiteľom a rodičom žiakov sa zatiaľ stretáva v našich podmienkach so značnými prekážkami. Vobec deklaratívnej roviny je partnerstvo učiteľa a rodiča, ktoré je snímané ako prirodzená súčasť novej paradigmy výchovy. Pri posudzovaní skutočnej úrovne týchto vzťahov býva niekedy škola prirovnávaná k pevnosti- relatívne uzavretej jednotke v celku stabilného, predvídateľného, nie príliš flexibilného chodu. Aktívne zastúpenie širšej rodičovskej verejnosti sa vyčerpáva dozorom na školskom výlete, pri organizovaní besiedky, plesu či podobných aktivít. Rodičia teraz prekračujú tento vymedzený rámec, sú pre školu problémom- buď chcú vedieť a činiť príliš veľa alebo sa dostatočne nezaujímajú(Střelec,S.,2002,s.138).

Škola a rodina musia spolu komunikovať a kooperovať. To znamená, že rodičia by nemali byť len pasívni pozorovatelia toho, ako škola kultivuje ich deti, ale majú so školou spolupracovať, pomáhať jej pri edukácii. To sa týka najmä detí v škole neúspešných, detí ktoré nedokončia povinnú školskú dochádzku aj, kde škola nestačí tieto negatívne javy eliminovať. Pretože tieto prípady sa týkajú detí zo socioekonomicky nižších vrstiev populácie a z rodín etnických alebo rasových minorít, je prirodzené, že sa požiadavky na kooperáciu so školou týkajú hlavne týchto rodín. Za významnú determinantu v kooperácii rodiny a školy sa považuje to, ako vôbec rodičia so školou komunikujú a do akej miery sa angažujú, aby naviazali kontakt so školou, s učiteľmi, vedením školy, s miestnymi orgánmi školskej správy a samosprávy (Průcha,J.,2000,s.170-171). Višňovský (2005,s.23-24) uvádza, že existuje šesť typov angažovanosti rodičov v škole podľa J. Epsteinovej, ktorá pracovala s tisíckami rodičov a učiteľov pri vytváraní partnerstva rodina- škola- školská komunita. Rámec tvorí šesť typov zapojenia:

1.Rodičovstvo-jedná sa skôr o pomoc rodičom stať sa lepšími rodičmi, umožniť im, aby nadobudli zručnosti a vedomosti potrebné pri výchove a pri vedení detí k dobrému výkonu prostredníctvom besied, diskusných klubov, prednášok, pracovných dielní, informácií od odborníkov a pod.

2.Komunikácia-využívanie rôznych, ústnych i písomných foriem komunikácie s rodičmi o práci a úspechoch detí, školskom programe a jednosmernej a dvojsmernej komunikácie a pod.

3.Dobrovoľnícky program- angažovanie rodičov alebo iných zástupcov školskej komunity ako dobrovoľných pracovníkov, pomocníkov pri vyučovaní a výchove, resp. na podporu školského programu

4.Učenie sa doma- poradenstvo pri učení sa doma, spoločné domáce úlohy a iné činnosti na podporu vzdelávania

5.Rozhodovanie-angažovanie rodičov do procesu prijímania rozhodnutí o dianí v škole. Spoločné plánovanie programu školy prostredníctvom Rodičovského združenia, Rady školy a iných združení spolupracujúcich so školou

6.Spolupráca so školskou komunitou – koordinátorská práca školy pri zabezpečovaní pedagogicko-psychologických služieb pre rodičov a ich detí, vzájomná kooperácia členov školskej komunity.(Višňovský,L.,2005,s.23-24).

Podľa typov rodičov existujú aj tri hlavné úrovne zapojenia rodičov do spolupráce so školou, ktoré L. Višňovský(2005,s.24) uvádza nasledovne a to:

1.Minimálna úroveň- škola oznamuje, informuje a kladie požiadavky domácnostiam a komunitě.

2.Partnerská úroveň- škola angažuje rodičov rôznym spôsobom. Škola komunikuje s komunitou.

3.Rozhodujúca úroveň- škola, domácnosti a komunity spoločne a rovnomerne pracujú na tom, aby vytvorili dobré vzdelávacie možnosti pre všetky deti.

Najskôr je dôležité vysvetliť v čom sa prejavujú vzťahy medzi školou a rodičmi. Existujú dva vzájomné prepojené oblasti týchto vzťahov:

1.postoje,hodnotové orientácie, názory, predsudky, ktoré rodičia môžu zdieľať voči konkrétnej škole , celému školstvu a vzdelávaniu vôbec.

2,Interakcia rodičov s konkrétnou školou , prípadne kooperácia s ňou.

I keď obe tieto oblasti vzťahov sú komplikované individuálnymi diferenciami medzi jednotlivými rodičmi či rodinami, predsa môžeme identifikovať určité zhodné vzťahy príslušným rodičom ako skupine. Väčšia komplikácia sa objavuje pri medzinárodnej komparácie: postojové a interakčné vlastnosti rodičov sú silné závislé na interkultúrnych rozdieloch populácie. Tak sú známe zvláštne rozdiely vo výchovných štýloch rodičov rôznych národností. To sa odráža aj vo vzťahoch týchto rodičov ku škole a vzdelávaniu (Průcha,J.,1999,s.244)

Spolupráca rodiny a školy môže mať podobu formálnu, inštitucionálnu a neformálnu, čiže neinštitucionálnu. Inštitucionálny typ spolupráce školy s rodinou žiaka sa deje prostredníctvom samosprávnych orgánov školy, alebo prostredníctvom rodičovských združení. Neformálny typ spolupráce je neorganizovaný, nepravidelný kontakt vyvolaný jednou alebo druhou stranou potreby (Beňo, M., 2006, s. 47). Optimalizácia vzťahu rodiny a školy bude však spočívať nielen v zdokonaľovaní existujúcich metód a foriem spolupráce, ale najmä v celkovej stratégii ich vzťahu. Nové poznatky v tomto smere napovedajú, že popri bežných, pohotových informáciách školy o výkonoch žiakov bude musieť škola brať do úvahy po prvé to, že pokles sociálneho kapitálu v rodinách spôsobuje zníženie ľudského kapitálu nasledujúcich generácií, a po druhé to, že rodina a rovesníci majú oveľa väčší vplyv na výsledky výchovy a vzdelávania než faktory a intervencie, ktoré má pod kontrolou štátna politika, ako sú napríklad platy učiteľov, veľkosti tried a výdavky na vybavenie. (Beňo, M., 2006, s. 52).

Skúsenosti aj potvrdzujú, že dobrá vzájomná komunikácia medzi rodinou a školou má skutočne pozitívny vplyv na správanie sa detí v škole, zlepšuje ich disciplínu a vzťahy k učiteľom a zvyšuje ich motiváciu na učenie a študijnú úspešnosť. Aby bol kvalitný vzťah medzi týmito inštitúciami je dôležité v súčasnosti splniť dve úlohy:

1. zlepšiť kvalitu vzťahov medzi rodičmi a učiteľmi

2. pokúsiť sa zvýšiť počet rodičov, ktorí budú systematicky spolupracovať so školou a s pedagogickými pracovníkmi školy (Gajdošová, E., 1997, s. 118).

Organizácia kontaktov škola-rodina býva riadená predovšetkým zo strany školy, ktorá ako prvá vymedzuje formy vzájomného styku a viac menej určuje pole pre pôsobenie rodičov. Preto sa niektorí z rodičov domnievajú, že sú to práve učitelia, ktorí im nechcú školu sprístupniť (Kolláriková, Z., Pupala, B., s. 78-79).

Podľa Rýdla (1993) môžeme úroveň spolupráce rozdeliť do 4 stupňov:

1. stupeň: Právo byť informovaný a podávať škole návrhy a očakávať o nich diskusiu.

2. stupeň: Právo zúčastňovať a podieľať sa na akciách školy, na rôznych poradách a konferenciách s možnosťou diskutovať o problémoch výchovného charakteru ale rozhodnutie je ponechané na učiteľov školy

3. stupeň: Právo spoluúčasti a tiež spoluzodpovednosti (u nás je novinkou)

4. stupeň: Právo samosprávne a sebaurčujúce. Skôr sa vzťahuje na školy súkromné (Rýdl, K., 1993, s. 32).

Zapojenosť rodičov môže mať rôznu podobu, intenzitu a zameranie.

J. Epstein (In. Pol, M., Rabušicová, M., 1997, s. 12) rozoznáva 5 hlavných typov zapojenia:

1.typ-základné povinnosti rodičov- zodpovednosť rodín zaistiť zdravie a bezpečnosť detí pre školu, o stálu potrebu dohľadu, udržiavanie disciplíny a vedenie detí v každej vekovej fáze, potreba budovať pozitívne domáce prostredie napomáhajúce učeniu v škole a vhodnému správaniu

2.typ-základné povinnosti škôl- ide o komunikáciu smerom zo školy k rodinám. Ich obsahom sú hlavne informácie o programoch školy a o pokroku detí. K základným prostriedkom patria poznámky, správy, konferencie.

3.typ-zapájanie rodičov v škole- sú to dobrovoľníci , ktorí asistujú učiteľom, vedeniu školy a deťom v triede či inde. Sú to aj rodičia, ktorí prichádzajú do školy podporiť svoju účasť športovou či inou udalosťou, v ktorých účinkujú študenti. Sú to aj rodičia, ktorí navštevujú vo svojom záujme workshopy alebo iné akcie usporiadané školou.

4.typ-zapojenosť rodičov v učebných aktivitách dieťaťa, ktoré prebiehajú doma- sú to aktivity iniciované rodičmi, prípadne deťmi žiadajúce o pomoc rodičov, alebo učiteľia, ktorí poskytujú rodičom rady ako deťom doma s ich učením pomáhať

5.typ-zapojenosť rodičov v správe školy a v právnej ochrane- sú to rodičia, ktorí sa ujímajú rozhodovacích rolí v rodičovských orgánoch, poradenských zboroch, výboroch či skupinách na úrovni školy, miesta, regiónu alebo štátu.

Vzťah rodiny a školy je prirodzený, spája ich spoločný cieľ – formovanie mladého človeka v duchu humanistických a demokratických cieľov. Rodinné prostredie zaostáva za cieľavedomým teoreticko- normatívnym pôsobením školského prostredia. V ňom dieťa spoznáva konkrétny život so všetkými kladnými ale aj zápornými stránkami. Úsilie o jednotu výchovného pôsobenia rodiny a školy má nové dimenzie. Ideál v tomto smere nie je reálny. Avšak úsilie o zjednotenie vplyvov môže byť úspešné. Úsilie školy smeruje k spoznaniu rodinného prostredia a ak rodina spozná zámery, ciele i prostriedky pôsobenia školy, spolupráca môže byť ešte účinnejšia. Ciele a úlohy spolupráce rodiny a školy vyplývajú zo základných funkcií a úloh školy a rodiny, osobitne zo základných funkcií a úloh triedneho učiteľa. Vychádzajú zo všeobecných požiadaviek spoločnosti na výchovu a ich zamerania na konkrétne podmienky triedy, ako aj na jednotlivých žiakov. Dynamika individuálneho rozvoja žiaka, podmienená aj špecifickosťou jednotlivých rodín si vyžaduje neustále tvorivo reagovať na tento rozvoj, úlohy inovovať a aj koncipovať tak, aby spolu vytvárali systém spolupráce školy s rodinou (Višňovský,L.,2005,s.20-21).

Základným predpokladom dobrej spolupráce učiteľov a rodiny sú dobré vzťahy medzi rodičmi a školou a vzájomná úcta. Dobrým vzájomným vzťahom prekáža rozdielnosť životnej filozofie a názorov ľudí, na to, čo sa majú učiť. Na mnohých školách a v programoch sa

pokúšajú zmeniť spoluprácu rodiny so školou, reagovať na nové podmienky. Každá škola má osobitné, špecifické podmienky. Dôvody pre zmenu spolupráce rodiny a školy sú nasledovné:

- jednostranná komunikácia škola- rodina, kde dominantné postavenie má škola
- rodičia sa málo informujú „o čo škole ide“, o jej cieľoch a programe
- nejasné postoje rodičov ku škole a naopak
- nízky stupeň vzájomnej dôvery
- rôzne bariéry (rodičia majú negatívne skúsenosti zo školy, nevedia ako pomôcť deťom, neadekvátny postoj učiteľov k rodičom a pod.)
- učitelia sa obávajú prílišného zásahu do vyučovania
- slabá, až nízka angažovanosť rodičov v škole- nezujem o školu a pod.

Aby sa spolupráca zlepšila, preto je dôležité a vhodné

- väčšie poskytovanie o potrebách dieťaťa a jasnejší obraz o nich, viac informácie zo strany školy a rodiny
- pocit dôvery, a tak sa zlepšuje sa vzťah rodičov ku škole
- učitelia lepšie chápu kultúru rodiny a jej možnosti
- rodičia sa dozvedajú viac o vyučovaní v škole, čo sa očakáva od detí
- rodičia sa zaujímajú ako pomôcť deťom s učením
- žiacov viac motivuje, keď vidia učiteľa a rodičov spolupracovať
- v mnohých prípadoch sa zlepší dochádzka, prospech
- rodina môže pomôcť v škole s materiálnym vybavením
- zmení sa atmosféra spolupráce vzájomná podpora(Višňovský,L.,2005,s.22).

Vzťah rodičov ku škole ovplyvňuje množstvo faktorov, ku ktorým nepochybne patria aj ich osobné spomienky na školu, záujem, s akým sa sami rodičia v škole učili a študovali, výsledky, ktoré v škole dosahovali, naplnenie profesijných, občianskych, kultúrnych a iných aspirácií, ktoré dosiahli na základe dosiahnutého vzdelania. Vzťah rodičov ku škole sa mení pod vplyvom prvých a ďalších kontaktov detí so školou. Ak majú deti vzťah k učiteľom a ku škole lepší alebo aspoň bezproblémový, dá sa predpokladať, že tomu bude zodpovedať aj vzťah rodičov ku škole. Podľa toho aký status a hodnotu zohráva pre konkrétnych rodičov úspešnosť vzdelávania ich detí v škole, modifikuje sa aj vzťah rodičov ku škole. Kontakt rodičov je buď priamy alebo sprostredkovaný a je vo svojich rôznych formách a podobách prakticky každodenný. Starostliví rodičia sa každodenne zaujímajú o výsledky ,ktoré ich deti dostávajú v škole.(Beňo,M.,2006,s.71).

Aby bola dobrá spolupráca medzi rodičmi a učiteľmi to závisí od mnohých činiteľov, ktoré na spoluprácu rodiny a školy vplývajú.

3.2 Formy spolupráce

Prostredníctvom rôznych foriem spolupráce rodiny a školy sa môžu rodičia plne aktivizovať v školskom prostredí. Rozdeľujem ich do dvoch veľkých skupín a to: 1.individuálne(pozvanie rodiča do školy) a hromadné(triedne schôdze rodičov, otvorený deň pre rodičov, komunikačný kruh)

2.písomné kontakty(písomné dohody), osobné kontakty(osobné listy, pozvanie rodiča do školy, osobné stretnutia rodičov a učiteľov)

Medzi najzákladnejšie individuálne písomné formy spolupráce rodiny a školy, ktoré sa uplatňujú patrí **žiacka knižka**. Je častou používanou formou spolupráce a môže byť veľmi dobrým sprostredkovateľom medzi rodinou a školou. Učiteľ denne informuje rodičov o prospechu a správaní ich dieťaťa v škole. Je dobrým prostriedkom každodennej spolupráce učiteľa s rodičmi, ale táto forma spolupráce sama o sebe nie je dostatočná. Správne vedená žiacka knižka podáva obraz o celkovej práci a napomáha zosúladneniu pôsobenia rodiny a školy.

Ďalšou významnou formou je **pozvanie rodiča do školy**. Patrí medzi osobné kontakty spolupráce. Dôvody návštevy rodičov v škole môžu byť rôzne- záujem rodičov o prospech, problémy v správaní, dohodnutie výchovných postupov, záujem o zapojenie dieťaťa do mimoškolskej aktivity, záujmy dieťaťa. Návštevy zvyšujú informovanosť, odhaľujú príčiny nebezpečných javov a pomáhajú spresňovať predpoklad ďalšieho vývinu dieťaťa.

Podobnou formou kontaktov je **návšteva v rodine žiaka**. Táto forma umožňuje poznať prostredie, v ktorom deti vyrastajú, aké majú podmienky na učenie, uspokojovanie záujmov. Výchovný efekt návštev je podmienený ochotou rodičov spolupracovať so školou. Návštevy sú časovo náročné ale podľa vyjadrenia učiteľov dosahujú nimi dobré výsledky. Umožňujú aj rodičom poznať učiteľa v iných podmienkach, dôverovať mu, otvoriť sa pri riešení problémov dieťaťa i dohodnúť sa na spolupráci či spoločnom postupe tam kde ide o dieťa, jeho výchovu a rozvoj.

Medzi základné kolektívne formy spolupráce zaraďujeme **triedne schôdze rodičov**. Konajú sa podľa potreby a ich obsah vyplýva z hlavných úloh výchovy v triede. Na nich triedni učitelia informujú rodičov:

- o výsledkoch výchovno- vzdelávacej práce v triede
- o mimo triednych aktivitách dieťaťa
- o vážnejších výchovných problémoch v triede
- o hlavných výchovno- vzdelávacích úlohách v príslušnom školskom roku

- o možnostiach ďalšieho štúdia a vhodnej profesijnej orientácii

Triednu schôdzu väčšinou vedie triedny dôverník, prípadne iný člen triedneho aktívu rodičov. Ďalšou formou je **otvorený deň pre rodičov**. Na tomto dni sa rodičia stretávajú s triednym učiteľom počas obeda alebo večerných hodín. Dostanú informácie na čom triedny učiteľ pracuje, aké dosahuje výsledky, ako vníma správanie a učenie konkrétnych detí.

Komunikačný kruh- raz týždenne sa žiaci spolu s triednym učiteľom môžu zamýšľať, diskutovať o konkrétnych problémoch z oblasti etiky, správania, štúdia a pod.

Na 1 .stupni ZŠ sa uplatňuje **zrkadlo minulého týždňa**. Na poslednej hodine každého týždňa žiaci vyplnia na tlačíve „Správu z našej triedy“, v ktorej informujú rodičov, čo počas týždňa robili, čo sa naučili, čo sa im v škole páčilo, v čom mali úspech.(Višňovský,L.,2005,s.27-31).

Dôraz sa kladie na priame kontakty medzi učiteľmi a rodičmi, komunikuje sa medzi rodičmi a učiteľmi skôr nepriamo a to prostredníctvom detí. Táto forma sa nazýva **nepriama komunikácia**. Dieťa samo je dôležitým zdrojom informácií pre obe strany: ako hovorí, ako chodí oblečené, jeho slovná zásoba, znalosti a záujmy, schopnosti, ambície ako sa chová k druhým deťom a ako je obľúbené, jeho správanie k dospelým.(Kolláriková,Z.,Pupala,B.,2001,s.81-82).

Existujú aj rôzne formy kontaktov na zoznamovanie sa s novými rodinami. Tieto kontakty môžu mať rôznu podobu a to: **-osobné stretnutia rodičov a učiteľov v priestoroch školy**. Tu sa získavajú od rodičov podrobné informácie o dieťati, jeho obľúbených činnostiach, radoostiach ,negatívach a pod., na čom potom od prvého dňa v škole budoval aj kontakt s nimi.

-poskytovanie informácií o škole a triede rodičovi učiteľom pred príchodom dieťaťa do školy

-otvorené, konkrétne výzvy rodičom na spoluprácu pri nástupe dieťaťa do školy

-písomné dohody medzi školou a rodinou- vypracúvava ich škola a do dohody založí svoje ciele, predstavy, očakávania smerom k rodičovskej podpore. Táto dohoda sa podpisuje oboma stranami a je vyjadrením vzájomných záväzkov a zodpovednosti rodiny voči škole a opačne.

-osobné listy rodičom na začiatku školského roka s prizvaním ich do spolupráce(v zahraničí sú bežné, obsahujú zároveň ponuky oblastí, v ktorých by bola účasť rodičov na školskom živote vítaná).Listy s informáciami o škole, jej programoch, špecifikách a charaktere spoločných kontaktov(Kurincová,V.,Slezáková,T.,2009,s.135).

V práci som uviedol len niekoľko kontaktov a foriem spolupráce rodiny a školy. Z praxe vieme, že aj tak týmito formami sa nevybuduje pevný pozitívny vzťah a že spolupráca

medzi rodinou a školou je dôležitým faktorom pre lepší rozvoj stránok celkovej osobnosti dieťaťa.

Záver

Rodina ako primárna výchovná inštitúcia prešla mnohými obdobiami od staroveku až po súčasnosť. Najzákladnejšou rodinou, ktorá je potrebná pre zdravý vývoj dieťaťa je monogamická rodina, ktorá je zložená z otca matky a ich vlastných detí. Mnohí autori majú na rodinu rôzne pohľady a názory. Jedni autori chápu rodinu ako nenahraditeľnú inštitúciu. Rodina bola odpradáвна prvá a nenahraditeľná inštitúcia, v ktorej vládla plná a ekonomická solidarita. Má významné postavenie v spoločnosti a to tým, že dieťa v rodinnom prostredí získava prvé názory na život a na svet, trávi tu značnú časť svojho života. Je považovaná za nenahraditeľný prvok výchovy detí, pretože sa tam dosahujú vysoké osobnostné kvality a to v oblasti rečovej, fyzickej, zmyslovej, intelektuálnej, citovej vôľovej hygienickej a mravnej. Predstavuje ako základnú bunku v spoločnosti pre optimálny vývoj jedinca. Členovia rodiny sú viazaný manželskými zväzkami, hereditou, príbuzenskými vzťahmi. Je miestom kde vzniká život. Rodina predstavuje významné sociálne a výchovné prostredia pre vývoj a rozvoj dieťaťa, kde dieťa je nevyčerpatelným zdrojom podnetov, je otvorenou budúcnosťou. definuje sa ako symbol súdržnosti, tepla, vzájomného chápania, porozumenia spolupráce a vzájomného rešpektu. Zabezpečuje pre jedinca i spoločnosť najzákladnejšie funkcie, sprostredkuje ich medzi individuami a celkom spoločnosti. Rodina ako spoločensky schválená forma súžitia ľudí je právom predmetom silnej sociálnej kontroly. Na rodinu sú kladené aj určité požiadavky ktoré rodina plní voči sebe samej i voči spoločnosti. Tieto požiadavky sa nazývajú , že sú to funkcie rodiny, ktoré si rodina plní aby sa zabezpečil zdravý vývoj jedinca. Funkcie zabezpečujú aj to že rodina je akým si citovým závezím pre dieťa. Ak rodina nebude plniť čo i len jednu z týchto funkcií dochádza k tzv. dysfunkčnosti rodiny. Dôsledkom môžu vzniknúť rôzne nedorozumenia a konflikty v rodine. K zabezpečovaniu funkcií aby sa dieťa zdravo vivíjalo a formovalo zabezpečujú rodičia, ktorí sa považujú ako za prvých vychovávateľov. Rodičia sa považujú za ľudí takých, ktorí sa starajú o dieťa prejavujú svoju lásku k nemu. Podľa toho ako sa rodičia starajú o svoje dieťa, sa rozdeľujú do rôznych skupín. Títo rodičia kladú aj svoje požiadavky na dieťa majú nároky na ňho. Každý jeden rodič využíva výchovné štýly, ktoré sa považujú za najefektívnejšie metódy a prostriedky v rodine. Jednou z najefektívnejších metód predstavuje výchova láskavá s množstvom priaznivých emočných väzieb otca a matky k dieťaťu, avšak bez jasne vymedzených požiadaviek a hraníc a za tzv. výchovu plnú chladných citových väzieb sa považuje je výchova emočne rozporná niekedy až ambivalentná. Druhým sekundárnym činiteľom podieľajúcim sa na výchove dieťa sa pokladá škola. V minulosti to bola jednou z najvýznamnejších inštitúcií vo výchove dieťaťa. V dnešnej dobe každý jeden človek vníma

školu ako nejakú povinnosť. Od rodiny sa škola odlišuje tým, že je plne organizovaná výchovná inštitúcia zabezpečujúca. Hlavnou funkciou školy je zabezpečenie výchovy a vzdelávania nie len detí ale aj dospelých. Výchovné pôsobenie školy umožňuje komplexné zdokonaľovanie osobnosti, človeka učí myslieť, konať, žiť s druhými a komunikovať s nimi. Predstavuje nejaký ten sociálny celok, ktorý žije vlastným životom, vytvára si pravidlá a predstavuje ako keby diferenciaciu častí a špecializáciu funkcií. Tvorí zložku životného štýlu je priestorom interakcie, stretávania sa a sociálnych vplyvov. Charakterizuje sa aj ako štartovné pole, ktoré poskytuje kvalifikačné predpoklady dieťaťu. Pripravuje ho na kultúrny život a na budúce povolanie. Zastupuje často krát rodinu, ktorú pričom obmedzuje v plnení funkcií a výchovy svojho dieťaťa. Má rozhodujúci význam rozvíjať stránky osobnosti ako sú schopnosti, zručnosti, poznatky a hodnotový systém. Je miestom socializácie podporujúci osobnostný a sociálny vývin a pripravujúci na osobný, pracovný a občiansky život. Postavenie v školy v spoločnosti charakterizujú dva princípy a to princíp náklonnosti ktorý sa opiera o intímny a osobný vzťah učiteľa a žiaka. Princíp náklonnosti je charakterizovaný tým, že žiak niečo musí dosiahnuť aby bol hodnotený a tak si osvojiť vedomosti, zručnosti, návyky, hodnoty a formy správania. Plní množstvo funkcií, kde každá funkcia má dôležitú činnosť a jednou z najvýznamnejších je humanizačná funkcia, ktorá nebola zaradená medzi kľúčové funkcie a pri tom je patrí prvé miesto. Rozvíja mimo kognitívne stránky osobnosti, emocionálnu inteligenciu, aktivizáciu, komunikáciu, disciplínu a mnohé ďalšie stránky osobnosti. Považuje sa miestom pre všetkých, či sú to deti nadané, talentované, deti s poruchami, s problémami. Rozvíja celistvú osobnosť dieťaťa ako slobodnú bytosť, ktorá je zameraná na rozvoj identity, autonómie, osobných kompetencií a zodpovednosti. V škole rodičia uplatňujú individuálne a kolektívne práva, kde k individuálnym právam zaraďujeme právo na informácie svojich detí a kolektívne práva týkajúce sa zastúpení v orgánoch školstva. Okrem individuálnych a kolektívnych práv sa uplatňujú rodičovské práva a povinnosti. Rodičovské práva a povinnosti sú zakotvené v zákone o rodine, ktoré tvrdia, že ak dieťa nie je plnoleté, rodič ho má zatupovať vo všetkom. Rodičovské práva a povinnosti si plnia obaja rodičia a majú rozhodujúcu funkciu výchove. Tu môže dôjsť aj k zneužívaniu práv a povinností a to týraním, zneužívaním a zanedbávaním detí alebo iné zlé zvládnutie povinností rodičov. Popredné miesto v povinnosti rodičov plní vyživovacia povinnosť voči dieťaťu, ktorá platí nie len medzi rodičom a dieťaťom ale aj medzi manželmi. Zo začiatku vznikali rodičovské združenia a neskôr prebralo na seba zodpovednosť občianske združenie, ktorého cieľom je spolupráca rodiny so školou. Jej cieľom je spolupráca so štátnymi orgánmi školstva, kde tvorbu legislatívy tvorí Charta práv a povinností rodičov Európy. Poslaním RZ

je oboznámenie rodičov s ich právami a povinnosťami, ale aj právami ich detí, ktoré majú dvíhať povedomie rodičov. Rodičovské združenia sú nezávislé organizácie, kde rodičia sa vyjadrujú k práci školy, majú svoje pripomienky. Usporiadávajú diskusie, prednášky, semináre a konferencie. Rodičovské združenia plnia rôzne úlohy a tvoria orgány na jednotlivých školách. V celej Európe sa uznáva, že rodičia majú zodpovednosť za vzdelávanie detí, a povinnosťou školy je im pomáhať v tomto úsilí. Aby boli dobré vzťahy medzi rodinou a školou je dôležité aby sa rodičia zapájali do školských aktivít a tak pomôžu najmä tým deťom, ktoré sú slabšie, alebo majú problémy. Veľký determinant tvorí do akej miery rodičia so školou nadväzujú kontakty. Existujú rôzne typy angažovanosti rodičov v škole, kde sa môžu stať lepšími rodičmi a to využívaním rôznych foriem komunikácie ako je písomná, ústna, jednosmerná, obojsmerná, angažovaním rodičov v škole ako pomocníci pri vyučovaní a výchove. Spolu s učiteľmi môžu plánovať program školy prostredníctvom RZ, Rady školy, spolupracovať so školskou komunitou, čo tvorí koordinátorská práca školy pri zabezpečovaní pedagogicko-psychologických služieb pre rodiča a ich deti. Mnohé skúsenosti tvrdia, že dobrá vzájomná komunikácia medzi rodinou a školou má pozitívny vplyv na správanie sa detí v škole, zlepšuje ich disciplínu, vzťahy k učiteľom a zvyšuje motiváciu na učenie a študijnú úspešnosť. Keď majú deti dobré vzťahy s učiteľmi, dá sa potom predpokladať, že aj vzťah rodič- učiteľ bude lepší. V škole rodičia uplatňujú niektoré konkrétne individuálne a kolektívne práva. Medzi hlavné individuálne práva, ktoré sú poskytované rodičom patria mať právo zúčastňovať sa na hodnotení, prístup k informáciám a správam školy, právo sťažovať sa, že si škola neplní svoju právnu povinnosť vo vzťahu k náboženskej výchove, sexuálnej výchove, právo na bezplatnú službu školy poskytovanú v rámci vyučovania, majú si právo vybrať školu pre svoje dieťa, právo mať prístup k informáciám, pedagogickým dokumentom a záznamom školy o vlastnom dieťati, žiadosť o postih na učiteľov, ktorí telesne trestajú svoje deti a byť ihneď informovaný, keď je dieťa vylúčené zo školy. Kolektívne práva sú poskytované správou školy, kde rodičia majú právo voliť zástupcu rodičov do rady školy a právo zúčastňovať sa na výročnej chôdzi, kde môžu byť prijímané závery a kontrolou školy tajným hlasovaním umožniť alebo znemožniť žiadať o status správnej subjektivity školy, a tým vystúpiť z miestneho školského úradu. Rodičia a učitelia komunikujú medzi sebou cez rôzne formy spolupráce. Buď učitelia podávajú informácie rodičom písomne pomocou žiackej knižky, notesov, časopisov a dopisov, nejakých tých osobných listov alebo ústne teda osobne na triednych schôdzach, osobných stretnutiach, otvorený deň pre rodičov a podobne.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BAKOŠOVÁ,Z.1988.Modely výchovy v rodine.Pedagogická revue,roč.50,č.3,s.220-233
- BEŇO,M.-Šimáková,E.-Heirich,J.2006.Rodičia o súčasnej škole. Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva.ISBN80-7098-441-4.
- BERGER,E.H.2000.Parents as Partners in Education, Merrill Prentice-Hall, Inc. Pearson Education : New Jersey, ISBN 0-13-099654-8
- BUJNOVÁ,E.2005.Príprava na rodinný život v rodinnom a školskom prostredí. Nitra: PF UKF. ISBN80-80-50-891-7
- BUJNOVÁ,E.2004.Rodičovské vzťahy a rodičovstvo In. Vychovávateľ č.10,roč.50,s.12-14
- DOCKING,J.1990.Primary Schools and Parents Rights. Holder and Stranghton1990.
- DÚNOVSKÝ,J.1986.Dítě a poruchy rodiny. Praha: Avicenum.
- FRÝDKOVÁ,E.2009.Rodičia ako edukační partneri školy a príprava učiteľov na kooperáciu s rodinou žiaka/dizertačná práca vypracovaná pod vedením školiteľky V. Kurincovej/ Nitra PF UKF.
- GAJDOŠOVÁ,E.1998.Školský psychológ a jeho vstup do humanizácie našich škôl. Bratislava: Príroda.
- GOGOVÁ,A.-KROČKOVÁ,Š-KURINCOVÁ,V.1995.Sociológia rodiny.Nitra:VŠPg.ISBN80-8050-005-3.
- GORDON,T.1995. Úspešná rodičovská výchova. Mind ControlEdition.ISBN 963-04-5138-7.
- HAVLÍK,R-KOŤA,J.2002.Sociologie výchovy a školy. Praha: Portál. ISBN 80-7178-635-7
- HELUS,Z.2007.Sociální psychologie pro pedagogy. Praha. Grada. ISBN 978-80-247-1168-3
- HRONCOVÁ,J.,EMMEROVÁ,I.2004.Sociálna pedagogika. BB. UMB. ISBN 80-8083-028-2
- JANDOUREK,J.2007.Sociologický slovník.Praha:Portál.ISBN978-80-7367-269-0
- JONESOVÁ,J.J.-IGNELZIOVÁ,S.C.2001.Partnerstvo školy a rodiny. Žiar nad Hronom: Nadácia Škola dokorán .ISBN80-85866-05-6.
- KASANOVÁ,A.2008.Sprievodca sociálneho pracovníka. Rodina a deti.Nitra:UKF.ISBN978-80-8094-277-9
- KAČÁNI,V.1999.Základy učiteľskej psychológie.BA:SPN.ISBN80-08-02830-0
- KOLLÁRIKOVÁ,Z., PUPALA, B (ed.).2001.Predškolní a primární pedagogika. Praha: Portál. ISBN 80-7178-585-7
- KOMINÁREC,I.,ŠUŤÁKOVÁ,V.,DARGOVÁ,J.2003.Základy pedagogiky:Vybrané pedagogické problémy. Prešov: Prešovská univerzita. ISBN 80-8068-181-3

- KRÁLIKOVÁ,M.,SINGEROVÁ-NEČESANÁ,J.1985.Rodina a škola ve výchovné spolupráci. Praha: SPN.
- KURINCOVÁ,V. Aktivity Európskej asociácie rodičov a ich podnety pre učiteľov a rodičov. Naša škola,roč.1997/1998,č.4,s.12-13
- KURINCOVÁ,V.,SLEZÁKOVÁ,T.2009.Žiak na začiatku školskej dochádzky. Edukačná podpora učiteľov a rodičov. Nitra: PF UKF.ISBN978-80-8094-457-5
- MATOUŠEK,O.1993.Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon. ISBN 80-901424-7-8
- MERTIN,V.,GILLERNOVÁ,I.2003.Psychologie pro učitelky mateřské školy. Praha: Portál. ISBN 80-7178-799-X
- MOŽNÝ,I.1990.Moderní rodina. Brno: Blok, ISBN 80-7029-018-8
- NEZVALOVÁ,D.2002.Kvalite ve škole. Olomouc: PF Univerzita Palackého.ISBN80-244-0452-4
- OBDRŽÁLEK,Z.2002.Škola a jej manažment. BA: UK. ISBN 80-223-1690-3
- OBDRŽÁLEK,Z.2004.Škola a manažment školstva: Terminologický a výkladový slovník BA:SPN.ISBN 80-10-00022-1
- ORAVCOVÁ,J.,ĎURUCOVÁ,L.,BINDASOVÁ,O.2007.Psychológia rodiny.BB:UMB.ISBN978-80-7367-250-8
- PETLÁK, E. a kol.2001.Škola a súčasnosť. Nitra: UKF.ISBN80-8050-468-7
- PLAŇAVA,I.2000.Manželství a rodiny. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-028-2
- POTOČÁROVÁ,M.199.Hodnoty slovenskej rodiny. Pedagogická revue,roč.51,č.3,s.204-214.
- PREVEDNDÁROVÁ,J.-KUBÍČKOVÁ,A.1996.Základy rodinnej a sexuálnej výchovy. Bratislava: SPN.ISBN 80-08-00062-7.
- PRŮCHA,J.-WALTEROVÁ,E.-MAREŠ,J.1995.Pedagogický slovník. Praha. Portál. ISBN 80-7178-290-4.
- PRŮCHA,J.1997.Moderní pedagogika. Praha: Portál. ISBN 80-7178-170 -3.
- POL,M.-RABUŠICOVÁ,M.1997.Rozvoj vztahu školy a rodiny: Několik zahraničních inspirací. Sborník práci Filozofické fakulty Brněnské univerzity Studia Minora facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis U2,Brno: FF MU. S.5-33.ISBN 80-210-1753-8
- RABUŠICOVÁ,M.-ČIHÁČEK,V.-EMMEROVÁ,K.-SEĎOVÁ,K. Role rodičů ve vztahu ke škole. Empirická zjištění. Pedagogika,53,2003,č.3,s.309-320
- RÝDL,K.1993.Vybírame školu pro své dítě. Praha: Portál. ISBN 80-7178-829-5.
- SOBOTKOVÁ,I.2001.Psychologie rodiny.Praha:Portál.ISBN80-7178-551-8
- STŘELEČEK,S.2007.Rodina jako výchovný činitel. In STŘELEČEK, S. Studie z teorie a metodiky výchovyII.Brno:MU,s.109-124.ISBN 80-210-3687-7.

SOBOTKOVÁ,I.2007.Psychologie rodiny.Praha:Portál.ISBN978-80-7367-250-8

TAMÁŠOVÁ,V.TRUBÍNIOVÁ,V.1997.Predškolská výchova na Slovensku súčasnosť
a budúcnosť.BA:UK.ISBN80-88868-09-2

VIŠŇOVSKÝ,E.,KAČÁNI,V.2005. Psychológia a pedagogika pomáhajú škole.
BA:IRIS.ISBN 80-89018-85-8

VLČKOVÁ,M.2001.Týrané dieťa. BA: UK. ISBN 80-223-1574-5

ZÁKON O RODINE č.36/2005

ZÁKON O VÝCHOVE A VZDELÁVANÍ 245/2008, ŠKOLSKÝ ZÁKON 2008

PRÍLOHY

